

Basisinformatie eindwerk

Voornaam: Anke

Naam: Nijs

Klas: 3MAW

Departement: PXL Social Work

Academiejaar: 2013-2014

Trefwoord: Cyberpesten

Titel: De ervaringen en noden omtrent cyberpesten

Samenvatting:

Onderzoeksvraag:

Wat zijn de ervaringen en noden omtrent cyberpesten, zowel bij leerlingen in het secundair onderwijs, als bij leerlingbegeleiders en PCLB-medewerkers? Voor het antwoord op deze vraag werd er d.m.v. enquêtes bij leerlingen, en gesprekken met leerlingbegeleiders en PCLB-medewerkers een onderzoek gevoerd. Omdat mijn stage grotendeels plaatsvond in de Provinciale Handelsschool te Hasselt ondervraagde ik 236 leerlingen uit deze school en voerde ik gesprekken met enkele leerlingbegeleiders. De enquête voor de leerlingen peilde naar het gebruik van sociale media, het in aanraking komen met cyberpesten, de betekenis die men aan cyberpesten geeft, de ervaringen van daders en slachtoffers, de personen waarbij men hulp zou zoeken, en mogelijke aanbevelingen rond de preventie en het aanpakken van cyberpesten. Deze bevraging zorgde niet voor representatieve resultaten, maar werd toch uitgevoerd o.w.v. de nieuwsgierigheid naar de ideeën en aanbevelingen van de leerlingen zelf.

Situering stageplaats:

Het PCLB werkt schoolondersteunend, bijvoorbeeld door samen met de school een stappenplan rond cyberpesten op te maken, en leerlinggebonden. Hiermee wordt de eigenlijke begeleiding van de leerling bedoeld, waarbij het PCLB altijd rekening houdt met een aantal waarden, zoals vertrouwen, discretie, deskundigheid, teamwork, enzovoort. De hulpvragen die terecht komen bij het PCLB kunnen erg verschillen. Een hulpvraag omtrent cyberpesten behoort tot het werkingsdomein 'psychisch en sociaal functioneren'.

Theoretisch gedeelte:

Om het praktisch gedeelte van het eindwerk te kunnen begrijpen, is het belangrijk om op de hoogte te zijn van volgende onderwerpen: het verschil tussen plagen en pesten, de verschillende rollen bij pesten (pester, slachtoffer, meeloper, aanmoediger, buitenstaander, helper of verdediger, omstaander), de oorzaken van pesten (groepsvorming, agressie, macht, frustratie, thuissituatie, verveling, normen en waarden, gedrag van het slachtoffer), de gevolgen van pesten, de verschillende manieren van pesten (direct en indirect) waarbij cyberpesten in beide vormen kan voorkomen, de vormen van cyberpesten (via e-mail, websites, chatrooms, sociale media, telefoon), de verschillende

sociale media en zijn kenmerken, en cyberpesten preventief en curatief. Al deze onderwerpen worden beschreven zodat men 'cyberpesten' beter kan begrijpen en men enkele vragen en resultaten uit het praktisch gedeelte kan linken aan bepaalde theorie.

Praktisch gedeelte:

In het praktisch gedeelte zijn de onderzoeksresultaten van de leerlingen terug te vinden, alsook de peilingen bij de leerlingbegeleiders en het PCLB. Wat er opvalt is dat cyberpesten veel voorkomt, iets meer bij meisjes dan bij jongens. Meisjes zijn er ook gevoeliger voor en vragen iets meer naar een betere preventie en aanpak ervan. Verder is het opvallend hoe subjectief het onderwerp 'cyberpesten' is, iedere persoon geeft er een andere betekenis aan en voor iedere persoon verschilt de grootte van de stap naar hulp. De grote meerderheid van de leerlingen hebben het meeste vertrouwen in vrienden en ouders. Het CLB, de leerlingbegeleiding en de directie scoren minder goed. Dat cyberpesten veel voorkomt is niet verwonderlijk door het veelvuldig gebruik van sociale media in onze maatschappij, vooral jongeren kunnen niet meer zonder. Veel leerlingen vulden verschillende aanbevelingen in, waarvan klassikale lessen, gesprekken tussen slachtoffer en dader, en straffen het meest werden aangehaald. Hulpvragen omtrent cyberpesten komen in de eerste plaats vaker bij de leerlingbegeleiders terecht dan bij het CLB, doordat de eerste signalen van pesten ook vaak van vrienden of leerkrachten komen. Leerlingbegeleiders en het CLB hanteren bij pesten meestal de No Blame methodiek en deze werkt goed.

Kritische kijk:

Het steeds meer voorkomen van sociale media en cyberpesten mag niet genegeerd worden. Als leerlingen gebruik willen maken van sociale media, moet men deze keuze respecteren en vanuit deze richting verder denken. Jongeren van vandaag groeien op met sociale media en het probleem cyberpesten is onmogelijk aan te pakken door het verbieden ervan.

Conclusies en aanbevelingen:

Cyberpesten is een subjectief en complex gegeven doordat iedereen cyberpesten anders definieert, het zich grotendeels in de privésfeer afspeelt en de angst om de stap naar de hulp te zetten erg groot is. Door mijn mening en ideeën, samen met die van de leerlingen, leerlingbegeleiders en het PCLB samen te voegen, kwam ik tot het opstellen van een interactieve PowerPointpresentatie. Bij deze presentatie wordt er ingegaan op het gebruik van sociale media, de betekenis die men aan cyberpesten geeft, de rollen bij cyberpesten, het bystander effect, de eigen ervaringen, wetgeving rond cyberpesten, en tips i.v.m. assertief reageren. De PowerPoint kan klassikaal toegepast worden in het kader van preventie of bij het opmerken van de eerste signalen van cyberpesten, maar kan ook gebruikt worden bij een kleine groep leerlingen of een gesprek tussen de dader en het slachtoffer. De leerlingbegeleider of PCLB-medewerker kan zelf beslissen van welke dia's hij/zij gebruikt maakt. Tot slot kunnen andere scholen de enquête over cyberpesten door hun leerlingen laten invullen, dit geeft een goed beeld over het voorkomen en de meningen omtrent cyberpesten bij de leerlingen.

**Departement Social Work
Afstudeerrichting Maatschappelijk Werk**

De ervaringen en noden omtrent cyberpesten

Door Anke Nijs

**Eindwerk aangeboden tot het bekomen
van het diploma bachelor sociaal werk
(maatschappelijk assistent)**

**Hasselt
Academiejaar 2013- 2014**

**Departement Social Work
Afstudeerrichting Maatschappelijk Werk**

De ervaringen en noden omtrent cyberpesten

Door Anke Nijs

**Eindwerk aangeboden tot het bekomen
van het diploma bachelor sociaal werk
(maatschappelijk assistent)**

**Hasselt
Academiejaar 2013- 2014**

Voorwoord

Het tot stand brengen van dit eindwerk over de ervaringen en noden omtrent cyberpesten, zowel bij de leerlingen, leerlingbegeleiders als CLB-medewerkers, werd mede mogelijk gemaakt door verschillende personen.

In de eerste plaats wil ik graag de Provinciale Handelsschool Hasselt bedanken voor het mogelijk maken van mijn onderzoek omtrent de ervaringen en noden i.v.m. cyberpesten. De directeurs en leerlingbegeleiders gaven de toestemming tot het afnemen van enquêtes, de leerkrachten deelden hun lestijd, en de leerlingen vulden de enquêtes grotendeels eerlijk in. Ook de leerlingbegeleiders gaven hun mening omtrent het thema cyberpesten.

Verder wil ik graag mevrouw Verstraeten, de eindwerkbegeleidster van het departement Social Work van de hogeschool PXL, bedanken voor de begeleiding gedurende het tot stand brengen van het eindwerk en de snelle respons op mijn vragen.

Daarnaast verdienen ook een aantal PCLB-medewerkers een bedankje, waaronder in het bijzonder mijn stagementoren Liesbeth Dengel en Els Coninx, en de directrice van het PCLB, Wendy Mertens.

Tot slot wil ik graag mijn vrienden en familie bedanken voor de steun, interesse en tips. En hierbij ook mijn vriend voor de hulp bij het verwerken van mijn enquêtes.

Inhoud

Voorwoord.....	2
Inhoud.....	3
Afkortingenlijst.....	6
Inleiding.....	7
Deel 1: Situering stageplaats.....	9
1. Inleiding.....	9
2. Macroniveau.....	9
2.1. Ontstaan CLB.....	9
2.2. Organisatie en werking CLB.....	10
3. Mesoniveau.....	10
3.1. Het CLB in verhouding tot de school.....	10
3.2. Samenwerking met andere partners.....	11
4. Microniveau.....	12
4.1. Mission statement van het CLB.....	12
4.2. De vier werkingsdomeinen.....	12
4.2.1. Leren en studeren.....	12
4.2.2. Schoolloopbaanbegeleiding.....	13
4.2.3. Preventieve gezondheidszorg.....	13
4.2.4. Psychisch en sociaal functioneren.....	13
4.3. Aanbod rond pesten.....	13
4.3.1. Schoolondersteunend werken.....	13
4.3.2. Leerlinggebonden werken.....	14
4.3.2.1. Werken met de groep.....	14
4.3.2.2. Individueel werken.....	15
5. Besluit.....	15
Deel 2: Theoretisch kader / literatuurstudie.....	16
1. Inleiding.....	16
2. Plagen.....	16
3. Pesten.....	16
3.1. Verschillende rollen.....	16
3.1.1. De pester.....	17
3.1.2. Het slachtoffer.....	17
3.1.3. De meeloper en de aanmoediger.....	17
3.1.4. De buitenstaander.....	18
3.1.5. De helper of verdediger.....	18
3.1.6. De omstaander.....	18
3.2. Oorzaken van pesten.....	18
3.2.1. Groepsvorming.....	19

3.2.2. Agressie.....	19
3.2.3. Macht.....	19
3.2.4. Frustratie	20
3.2.5. Thuisituatie.....	20
3.2.6. Verveling.....	20
3.2.7. Normen en waarden.....	20
3.2.8. Gedrag van het slachtoffer	20
3.3. Gevolgen van pesten.....	21
3.4. Verschillende manieren van pesten	21
3.4.1. Direct pesten.....	21
3.4.2. Indirect pesten	22
4. Cyberpesten	22
4.1. Vormen van cyberpesten.....	23
4.1.1. Cyberpesten via e-mail:	23
4.1.2. Haat -en treiterwebsites	23
4.1.3. Cyberpesten via chatrooms	24
4.1.4. Cyberpesten via sociale media zoals Facebook.....	24
4.1.5. Sms of telefoon met camera	24
5. Sociale media	24
5.1. Betekenis sociale media	24
5.2. Kenmerken sociale media.....	25
5.3. De verschillende sociale media	25
6. Preventie rond cyberpesten	27
7. Cyberpesten curatief.....	27
7.1. Groepsgebonden werken	28
7.1.1. No blame methodiek.....	28
7.1.2. Hergo.....	31
7.1.3. Orde- en tuchtmaatregelen van de school	32
7.2. Individueel werken	32
8. Besluit.....	32
Deel 3: Praktisch gedeelte.....	33
1. Inleiding	33
2. Verantwoording onderzoek.....	33
3. Enquêteresultaten	34
3.1. Gebruik van sociale media	35
3.2. Aanraking met cyberpesten.....	37
3.3. Betekenis van cyberpesten	38
3.4. Resultaten vragen voor slachtoffers	39
3.5. Resultaten vragen voor daders	42

3.6. Resultaten algemene vragen	43
3.6.1. Hulp van vrienden.....	43
3.6.2. Hulp van ouders	44
3.6.3. Hulp van leerkrachten / leerlingenbegeleiders	44
3.6.4. Hulp van directie.....	45
3.6.5. Hulp van het CLB	45
3.7. Resultaten preventie cyberpesten	46
3.8. Resultaten cyberpesten curatief	46
3.9. Opmerkingen	47
3.10. Verschillen per leeftijdscategorie en onderwijsvorm	47
4. Gesprekken met de leerlingenbegeleidsters	48
5. Gesprekken met het CLB.....	50
6. Conclusies	50
7. Aanbevelingen.....	53
8. Besluit.....	55
Deel 4: Kritische kijk	56
1. Inleiding	56
2. Kritische visie	56
2.1. sociale media.....	56
2.2. cyberpesten	56
2.3. Hulp	57
2.4. Aanbevelingen	59
3. Hiaten	59
4. Besluit.....	60
Algemeen besluit.....	61
Bronnen	63
Bijlagen	65

Afkortingenlijst

AWW	=	Algemeen Welzijnswerk
CAW	=	Centra Algemeen Welzijnswerk
CGG	=	Centra Geestelijke Gezondheidszorg
CLB	=	Centra voor Leerlingenbegeleiding
DAGG	=	Dienst Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg
Hergo	=	Herstelgericht Groepsoverleg
JAC	=	Jongeren Advies Centra
K&G	=	Kind & Gezin
L&S	=	Leren & Studeren
MST	=	Medisch Schooltoezicht
PCLB	=	Provinciale Centra voor Leerlingenbegeleiding
PGZ	=	Preventieve Gezondheidszorg
PMS	=	Psycho-medisch-sociale Centra
SLB	=	Schoolloopbaanbegeleiding

Inleiding

Tijdens mijn stage bij het Provinciaal Centrum voor Leerlingenbegeleiding te Hasselt, koos ik ervoor om een eindwerk rond cyberpesten te maken. Het onderwerp sprak me aan omwille van verschillende redenen: het is een actueel, complex, en erg subjectief thema. Cyberpesten komt het vaakst voor bij jongeren, waardoor de doelgroep van het PCLB perfect aansloot bij mijn onderwerp.

Ik koos ervoor om een onderzoek te doen naar het gebruik van sociale media en naar de ervaringen en noden omtrent cyberpesten bij de leerlingen en leerlingbegeleiders in de secundaire Provinciale Handelsschool Hasselt, en bij enkele PCLB-medewerkers. Op deze manier kon ik een zicht krijgen op hun ervaringen, meningen en ideeën over het beter voorkomen en aanpakken van cyberpesten.

Het onderzoek werd gevoerd d.m.v. het afnemen van enquêtes bij de leerlingen en het voeren van informele gesprekken met de leerlingbegeleiders en PCLB-medewerkers. Doordat de enquêtes slechts in één secundaire school afgenomen werden, zijn de resultaten van dit onderzoek niet representatief. De resultaten gelden niet voor de gehele populatie, namelijk jongeren in het secundair onderwijs.

In het eerste gedeelte van het eindwerk, wordt het onderwerp cyberpesten in relatie tot de stageplaats gesitueerd. Het PCLB wordt op macro-, meso-, en microniveau toegelicht, waarbij er ook wordt ingegaan op de samenwerking tussen het PCLB en de school, een zeer belangrijke factor bij het voorkomen en omgaan met cyberpesten. Verder kan men lezen dat cyberpesten tot het werkingsdomein 'psychosociaal functioneren' behoort, één van de vier werkingsdomeinen waarover het PCLB bevoegd is. Tevens staat er in het kort beschreven hoe het PCLB preventief en curatief omgaat met pesten, en in het bijzonder cyberpesten.

De theoretische aspecten die onderzocht worden in het derde gedeelte van het eindwerk, vindt men terug in deel twee. Er wordt o.a. uitleg gegeven over het verschil tussen plagen en pesten en over de verschillende rollen, oorzaken, gevolgen en vormen bij pesten. Daarnaast leest men informatie over cyberpesten, sociale media, preventie rond cyberpesten en cyberpesten curatief.

Het derde gedeelte van het eindwerk bevat de onderzoeksresultaten van de bevragingen aan de leerlingen en de gesprekken met de leerlingbegeleiders en PCLB-medewerkers. Dit gedeelte omvat ook de conclusies en aanbevelingen omtrent cyberpesten, zowel preventief als curatief.

Deel vier bevat de kritische terugblik op het eindwerk, zowel op het tot stand komen van het eindwerk als op de resultaten. Het omvat persoonlijke meningen, opvattingen en standpunten. Daarnaast wordt er gekeken naar de beperkingen van het onderzoek, de aspecten die beter konden.

Doordat cyberpesten een actueel thema is en door iedereen anders ervaren en bekeken wordt, leek het me een interessant onderwerp om te onderzoeken. Daarnaast vind ik cyberpesten zelf een moeilijk gegeven om te voorkomen en aan te pakken, waardoor ik nieuwsgierig was naar de meningen van anderen hieromtrent.

Deel 1: Situering stageplaats

1. Inleiding

In het eerste gedeelte 'situering stageplaats' wordt het CLB op macro-, meso- en microniveau beschreven, waarbij er in sommige gedeeltes meer wordt ingegaan op het Provinciaal CLB en de Provinciale Handelsschool Hasselt, de school waar het onderzoek rond cyberpesten plaatsvond. Het macroniveau omvat o.a. het tot stand komen van het CLB, het departement dat over het CLB bevoegd is en enkele decreten die de organisatie en werking bepalen. Het mesoniveau beschrijft de relatie tussen het CLB en de school, en de verschillende partners waarmee wordt samengewerkt. Tot slot is er het microniveau waarbij de mission statement van het CLB wordt omschreven, de vier werkingsdomeinen van het CLB aan bod komen, en het aanbod rond pesten wordt weergegeven. Het aanbod rond pesten bevat het schoolondersteunend en leerlinggebonden werken, zowel in groep als individueel.

2. Macroniveau

2.1. Ontstaan CLB¹

Vroeger waren er de PMS- (psycho-medisch-sociale) en MST- (medisch schooltoezicht) centra, die respectievelijk instonden voor de ondersteuning van kansarmen in hun schoolcarrière, en de controle van de fysieke gezondheidstoestand van jongeren en het toedienen van vaccinaties. Van het MST werd er echter meer verwacht. Door het toezicht op de algemene gezondheidstoestand van de jongeren, kwam er als gevolg de problematiek van drugs, voedingspatronen, de situatie van het gezin, enzovoort, de hoek om kijken.

Door de nood aan een meer uitgebreide taakomschrijving, werden de MST-diensten (Volksgezondheid) en PMS-centra (Onderwijs) op 1 september 2000 geïntegreerd in één centrum: het centrum voor leerlingenbegeleiding. Met de komst van het CLB-decreet werd er speciale aandacht geschonken aan doelgroepen met bijzondere noden. Hulp moest terecht komen waar ze het meest nodig was, en van de cliënt werd verwacht dat hij/zij zélf hulp vraagt. Als gevolg ontstond er een meer vraaggestuurde i.p.v. aanbodgestuurde werking. Daarnaast zou een gedeelte van de hulp verleend worden via ondersteuning van personen die dichterbij de leerling staan, zoals ouders en/of leerkracht. De samenwerking met andere hulpverleners werd eveneens intensiever.

¹ *Historiek van de Centra voor Leerlingenbegeleiding*. Hasselt, PCLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota) MERTENS, W., directeur PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 30-04-2014.

2.2. Organisatie en werking CLB¹

De organisatie van het CLB (subsidie, inspectie, ...) valt onder de bevoegdheid van de minister van Onderwijs.

Het ruime conceptuele kader over de werking van het CLB wordt bepaald door het CLB-decreet van 1 december 1998. De CLB-praktijk wordt echter bepaald door het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de Integrale Jeugdhulp van mei 2004. Tot slot geeft het ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de operationele doelstellingen van de centra voor leerlingenbegeleiding van 2008, gekend als het CLB-profiel, een meer concreet beeld van de opdrachten en werkingsprincipes.

Sinds kort ziet de jeugdhulpverlening in Vlaanderen er immers anders uit. Dit komt door het in werking treden van het decreet Integrale Jeugdhulp, een gezamenlijk initiatief van ministers Jo Vandeuren en Pascal Smet, dat op 13 juli 2013 werd goedgekeurd. Het decreet is in werking sinds 1 maart 2014. Het uitgangspunt van deze vernieuwing is dat elke jongere met een hulpvraag snel en op eenduidige wijze, passende hulp krijgt. CLB's worden rechtstreeks gevat door dit nieuwe decreet en ook scholen zullen in hun samenwerking met het CLB en de begeleiding van leerlingen, veranderingen ervaren. Het CLB behoort in het kader van de integrale jeugdhulp tot de brede instap van de rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp, samen met K&G en AWW. Leerlingen en ouders kunnen hier, los van enige probleemkenmerken, terecht met al hun hulpvragen rond jeugdhulp. De brede instap staat immers garant voor het onthaal en de vraagverheldering van iedere vraag die er binnenkomt. Nadien zal de brede instap informatie, advies of hulp verlenen, of indien nodig doorverwijzen.

3. Mesoniveau

3.1. Het CLB in verhouding tot de school²

Elke school werkt samen met een CLB waar leerlingen, ouders, leerkrachten en directies terecht kunnen voor informatie, onderzoek, advies en begeleiding. De provinciale Handelsschool Hasselt behoort tot het net Provinciaal Onderwijs Vlaanderen, en werkt samen met het Provinciaal CLB. Deze samenwerking wordt vastgelegd door middel van een

¹Centra voor Leerlingenbegeleiding. *Internet*, 21-04-2014. (<http://www.zorg-en-gezondheid.be/Zorgaanbod/Preventieve-gezondheidszorg/Centra-voor-leerlingenbegeleiding/>)
Afsprakennota Secundair Onderwijs. Hasselt, PCLB, z.j.
Vernieuwde jeugdhulp: betekenis voor het onderwijsveld?. *Internet*, 21-04-2014. (<http://www.ond.vlaanderen.be/inschrijven/inschrijving.aspx?id=140&s=sta>)
Bex, E., *Het nieuwe jeugdlandschap in vogelvlucht*. Hasselt, PXL, 2013. (niet gepubliceerde cursus)
MERTENS, W., directeur PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 30-04-2014.

²*Leerlingenbegeleiding: werkingsprincipes*. Z.p., VCLB, 2007 (niet gepubliceerde interne nota)
MERTENS, W., directeur PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 30-04-2014.

beleidsplan tussen de school en het CLB. Men spreekt van een beleidsplan indien de school en het CLB tot hetzelfde net behoren, men spreekt van een beleidscontract indien de school en het CLB elk tot een ander net behoren. De concrete afspraken omtrent de samenwerking worden vastgelegd in de afsprakennota, ook wel de bijzondere bepalingen genoemd. Deze afsprakennota wordt elk jaar geëvalueerd en bijgestuurd. Per beleidsperiode wordt deze ook helemaal opnieuw opgemaakt. Nu bedraagt de beleidsperiode 2 jaar, op termijn zal dit 6 jaar bedragen.

Het CLB werkt vraaggestuurd, leerlinggebonden en schoolondersteunend. Daarnaast moet het CLB zich houden aan enkele verplichtingen, zoals: medische onderzoeken, begeleiding van spijbelende leerlingen en maatregelen bij besmettelijke ziekten op school.

De school en het CLB werken samen in de context van de leerling. Het uitgangspunt is dat de meest nabije opvoeder, zoals de ouders of de school, de meest geschikte persoon is om een actie uit te voeren of een probleem aan te pakken. Het CLB zal eerder tussenkomen indien er grotere of specifieke deskundigheid vereist is. In deze zin dient het CLB als aanvulling van de school.

Het is belangrijk dat de school en het CLB samen één visie ontwikkelen op leerlingenbegeleiding en beiden erkennen dat een goede begeleiding enkel mogelijk is door ook de omgeving van de jongere in het vizier te nemen. Het CLB zal daarom altijd werken rond de drie partijen: leerling, school en ouders.

Naast de samenwerking met de school, heeft het CLB ook een onafhankelijke positie en garandeert het een objectieve aanpak. Het geeft ouders de mogelijkheid een tweede opinie te vragen, bijvoorbeeld bij het maken van de juiste studiekeuze. Dit kan een vertrouwensband scheppen, een voorwaarde voor een goede begeleiding. Het belang van de leerling staat altijd centraal.

3.2. Samenwerking met andere partners¹

Naast de samenwerking met de school, doet het CLB beroep op een aantal diensten en organisaties uit het hulpverleningslandschap. Wanneer het CLB merkt dat er een meer langdurige of gespecificeerde hulp noodzakelijk is, zal de leerling en mogelijk zijn/haar omgeving doorverwezen worden. Het CLB doet hierbij aan warme overdracht, het zorgt ervoor dat de leerling op de juiste plaats terecht komt, zodat zijn hulpvraag correct behandeld wordt. Enkele voorbeelden van diensten en organisaties zijn: CGG, DAGG, CAW,

¹CONINX, E., maatschappelijk assistent PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 09-05-2014.
DENGEL, L., maatschappelijk assistent PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 12-05-2014.

Daidalos, Groene zorg, Project nieuwe kansen, Athena, Arktos, Intro, enzovoort. Wanneer iemand pest of gepest wordt, kan men doorverwijzen naar verschillende instanties of vormingen zoals het JAC, het CAW, de weerbaarheidstraining Rots & Water van Arktos, een assertiviteitscursus, enzovoort.

4. Microniveau

4.1. Mission statement van het CLB¹

Bij de ondersteuning van leerlingen, ouders en scholen worden er een aantal waarden gehanteerd, zoals: vertrouwen, onafhankelijkheid, discretie, respect voor de privacy, deskundigheid, laagdrempeligheid, teamwork, enzovoort.

De waarde “teamwork” heeft betrekking op de werking met een multidisciplinair team (artsen, verpleegkundigen, psychologen, maatschappelijk assistenten). Vanuit verschillende disciplines naar vragen en problemen kijken, is erg belangrijk. Op deze manier bouwt het CLB zijn deskundigheid op. Het multidisciplinair team biedt de school, ouders en leerlingen een brede aanpak, gericht op de gehele situatie.

De begeleiding van de leerlingen in hun ontwikkeling tot zelfstandige volwassenen komt tot stand door het systematisch of vraaggestuurd opvolgen van de gezondheid en het welbevinden van de leerlingen. Dit gebeurt o.a. door onderzoek, het verstrekken van informatie en advies, en samenwerking met externe diensten. De begeleiding vindt plaats in vier domeinen: het leren en studeren, de onderwijsloopbaan, de preventieve gezondheidszorg en het psychisch en sociaal functioneren.

4.2. De vier werkingsdomeinen²

4.2.1. Leren en studeren

Het domein leren en studeren omvat onder meer problemen bij het zelfstandig leren en specifieke leerproblemen. Enkele voorbeelden: een leerling helpen omgaan met en verhelpen van leermoeilijken, of een leerling helpen omgaan met faalangst. Ook aandachtstoornissen en leerstoornissen zoals ADHD en dyslexie behoren tot dit domein.

¹*Mission statement*. Vlaanderen, CLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota)
Leerlingenbegeleiding: werkingsprincipes. Z.p., VCLB, 2007 (niet gepubliceerde interne nota)
MERTENS, W., directeur PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 30-04-2014.

²*Startpakket leerlingenbegeleiding 4 domeinen*. Z.p., VCLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota)

4.2.2. Schoolloopbaanbegeleiding

Het doel van de schoolloopbaanbegeleiding is leerlingen begeleiden in de uitbouw van hun schoolloopbaan en er mee voor zorgen dat ze de competenties ontwikkelen om hun eigen loopbaan in handen te nemen. Enkele voorbeelden binnen dit domein zijn: informatie bieden rond verschillende studierichtingen en helpen met het maken van studiekeuzes. Wanneer een leerling moeilijkheden op school ondervindt en bijvoorbeeld ingeschakeld wordt in een alternatief traject, behoort dit ook tot dit domein.

4.2.3. Preventieve gezondheidszorg

De positie van het CLB, dat werkt met schoolplichtige kinderen, maakt haar een geschikte organisatie om preventieve activiteiten te ontwikkelen, zoals medische consulten en vaccinaties. Naast ziektepreventie houdt PGZ ook gezondheidsbevordering in. “Voorkomen” kan enkel door bewustwording en het streven naar een gezonde levensstijl.

4.2.4. Psychisch en sociaal functioneren

Het CLB komt (on)rechtstreeks in aanraking met maatschappelijke problemen die met opvoeding en school te maken hebben. We denken aan drugs, pesten, spijbelen, faalangst, uitsluiting, echtscheiding, enzovoort. Het psychisch en sociaal functioneren van een leerling heeft rechtstreeks invloed op zijn welbevinden en schoolse beleving en omgekeerd. De begeleiding van het centrum is preventief waar mogelijk, en remediërend waar nodig.

Het aanbod rond (cyber)pesten behoort tot het psychisch en sociaal functioneren.

4.3. Aanbod rond pesten¹

Het CLB zal afhankelijk van de context en de situatie schoolondersteunend en/of leerlingengebonden werken.

4.3.1. Schoolondersteunend werken

Het is belangrijk dat de school zelf een visie op en een beleid rond pesten heeft. Als leidraad dient hier de vijfsporenaanpak: het is de verantwoordelijkheid van de school om het pesten tegen te gaan en aan te pakken; de school zorgt dat de medewerkers voldoende informatie hebben over het pesten in het algemeen en het aanpakken van pesten; de school werkt aan een goed beleid rond pesten, zodat de veiligheid van leerlingen binnen de school zo

¹*Procedure pesten en gepest worden.* Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)
Voorbeeld van een pestprotocol. *Internet*, 05-05-2014. (<http://www.puber-wijzer.nl/pestprotocol.html>)

optimaal mogelijk is waardoor een klimaat ontstaat waarin pesten bespreekbaar gemaakt kan worden; alle medewerkers van de school vervullen een voorbeeldfunctie bij het signaleren en tegengaan van pestgedrag. Iedereen moet mee zijn in het verhaal, zowel de gepeste leerlingen als pestende leerlingen, omstanders, leerkrachten en ouders. De preventie en eerste hulp kan dus perfect door de school gebeuren.

Schoolondersteunend werken betekent dat het CLB, samen met de school, aan een visieontwikkeling over pesten en de aanpak hiervan werkt. Wat is pesten, wat zijn de verschillende rollen in een pestsituatie, hoe voorkom je pesten en wat doe je er aan als het toch zo ver komt? Dit pestbeleid kan worden vastgelegd in een stappenplan, maar is niet verplicht. In de Provinciale Handelsschool is er geen stappenplan rond pesten.

4.3.2. Leerlinggebonden werken

Een vraag rond de aanpak van pesten komt ongeveer altijd uit de hoek van het slachtoffer. Het slachtoffer zelf of zijn omgeving (school, ouders, vrienden) vindt dat het zo niet verder kan en zoekt hulp op school of rechtstreeks bij het CLB wanneer het vertrouwen in school niet groot genoeg is of er geen (gekende) kanalen op school zijn.

Bij de aanpak van concrete pestsituaties door het PCLB staat een herstelgerichte aanpak centraal waarbij niet alleen op het slachtoffer of de dader maar op de hele groep wordt ingezet.

4.3.2.1. Werken met de groep

In het PCLB hanteert men de No Blame methode. Dit is een methode die niet specifiek gericht is op dader of slachtoffer, maar ervan uitgaat dat pesten een groepsprobleem is. Hierdoor wordt er met de groep of een deelgroep gewerkt, waarbij men de empathie probeert te vergroten. Er wordt ingezoomd op de gevoelens en gevolgen, niet op de feiten. De klemtoon ligt op het probleemoplossend karakter en niet op het straffen of beschuldigen.

Bij extreme pestsituaties kan Hergo, oftewel Herstelgericht Groepsoverleg ingeschakeld worden. Hier is een gediplomeerde Hergobegeleider voor nodig.

Wanneer er sprake is van ernstig ongewenst gedrag dat niet overeenstemt met de afspraken uit het schoolreglement, is het soms nodig dat de school orde- en tuchtmaatregelen neemt. Het CLB voert dan kortdurende begeleiding uit als aanvulling op het beleid en de inspanningen van de school.

4.3.2.2. Individueel werken

Naast de groepsaanpak kan het nodig zijn dat de pester en/of het slachtoffer individueel begeleid worden wanneer het pesten een grote impact heeft gehad of wanneer er op vlak van sociale vaardigheden of emotionele ontwikkeling nog ondersteuning en evolutie nodig is. Wanneer dit in een kortdurende begeleiding kan opgenomen worden, neemt het CLB dit op.

Bij individuele problemen die niet in een kortdurende begeleiding kunnen worden opgelost, verwijst het CLB naar de tweedelijns hulpverlening. Hiervoor raadpleegt men de sociale kaart.

5. Besluit

Sinds 2000 kunnen leerlingen met al hun vragen en problemen bij het CLB terecht. De taakomschrijving van het CLB is ruimer dan die van de vroegere PMS- en MST- centra en met de wet op de Integrale Jeugdhulp kan het CLB als brede instap geen enkele hulpvraag weigeren te onthalen. De hulpvragen die bij het CLB terecht komen, kunnen erg variëren en zijn telkens onder te verdelen in één van de vier werkingsdomeinen. Leerlingen die in aanraking zijn gekomen met (cyber)pesten en hiervan problemen ondervinden, kunnen dus ook terecht bij het CLB. Het onderwerp (cyber)pesten valt onder het werkingsdomein 'psychisch en sociaal functioneren'. Het CLB werkt voornamelijk samen met de school en samen kunnen zij een stappenplan rond (cyber)pesten uitwerken. Het opmaken van dit stappenplan is vrijblijvend en behoort tot de ondersteunende werking van het CLB. De eigenlijke begeleiding van leerlingen valt onder het leerlinggebonden werken, waarbij het altijd rekening houdt met bepaalde waarden.

Deel 2: Theoretisch kader / literatuurstudie

1. Inleiding

In het 'theoretisch kader' van het eindwerk over cyberpesten, worden de onderwerpen plagen, pesten, cyberpesten, en sociale media toegelicht. Bij pesten worden de verschillende rollen, oorzaken en gevolgen weergegeven, alsook de verschillende vormen van pesten; direct en indirect. Bij het cyberpesten worden de verschillende vormen toegelicht, waarna de betekenis, kenmerken en verschillende sociale media worden uitgelegd. Tot slot wordt er ingegaan op de preventie rond cyberpesten en het curatief werken rond cyberpesten.

2. Plagen¹

Plagen is onschuldig en gebeurt spontaan. Het maakt deel uit van onze ontwikkeling, het is aftasten en kijken hoever we kunnen gaan. In de meeste gevallen gaat het plagen gepaard met humor en is het te verdragen, maar soms kan het ook kwetsend of agressief zijn. Er kan dan een korte, draaglijke pijn worden ervaren, maar de ruzie wordt makkelijk bijgelegd en de geplaagde blijft opgenomen in de groep. Plagen speelt zich af tussen gelijken, en er is meestal sprake van één tegen één. Wie wie plaagt is niet vaststaand, de tegenpartijen wisselen keer op keer.

3. Pesten²

Pesten is een duurzame ongelijke strijd tussen de pester(s) en het slachtoffer. Het pesten gebeurt berekend, men wil bewust iemand kleineren of kwetsen. Men weet vooraf goed wie, hoe en wanneer men zal pesten. Het pesten gebeurt herhaaldelijk, systematisch en langdurig. De rollen tussen pester(s) en slachtoffer blijven behouden, ze wisselen elkaar niet af. Er is sprake van een ongelijke strijd, de pestkop heeft meer macht dan het slachtoffer. Pesten gebeurt vaak in groep (pestkop, meelopers, aanmoedigers), tegenover één geïsoleerd slachtoffer.

3.1. Verschillende rollen

In iedere groep waarin wordt gepest, zijn verschillende 'rollen' te onderscheiden die ervoor zorgen dat het pesten ontstaat, in stand wordt gehouden, vermindert of verergert.

¹DEBOUTTE, G., *Pesten, Gedaan ermee!*, BDJ – Jeugd & Vrede, Brussel, 1995, 179 pagina's.
HENDERSON, M., *Omgaan met pesten*, SWP, Amsterdam, z.j., 127 pagina's.

²DEBOUTTE, G., *Pesten, Gedaan ermee!*, BDJ – Jeugd & Vrede, Brussel, 1995, 179 pagina's.
HENDERSON, M., *Omgaan met pesten*, SWP, Amsterdam, z.j., 127 pagina's.

3.1.1. De pester

De pester is de initiatief nemende dader, diegene die begint met het pesten van een ander. Pesters worden verschillend gewaardeerd door anderen. Sommigen aanschouwen de pester als een populair iemand, omdat hij meer macht heeft in de groep. Een groot aantal leerlingen vindt de pester niet aardig, vriendelijk of behulpzaam, hij is dus niet geliefd. Dit is helaas niet zo belangrijk voor de pester, zolang de eigen subgroep hem maar niet in de steek laat. Doordat hij vriendelijk omgaat met zijn eigen groep, is de pester ook niet altijd pester. Hij of zij kan optreden als helper of verdediger wanneer de leerlingen uit zijn of haar subgroep worden gepest. Hierdoor is het niet altijd duidelijk wie de rol van pester heeft. Uit onderzoek is gebleken dat 'daders in hun denken meer morele ontkoppeling toonden' dan niet bij pesten betrokken kinderen. Morele ontkoppeling is het handelen in tegenspraak met eigen normen en waarden. Mensen overtuigen zichzelf en anderen ervan dat hun gedrag op de een of andere manier geoorloofd is. In een klas heeft ongeveer 10% de rol van pester.

3.1.2. Het slachtoffer

Het slachtoffer is degene die gepest wordt. Waarmee iemand gepest wordt, is niet de reden waarom iemand gepest wordt. Het uiterlijke kenmerk is misschien vaak waarmee de leerling gepest wordt, maar het is niet de verklaring voor het waarom. Niet elke jongere met een bril wordt bijvoorbeeld gepest. Pesters kiezen slachtoffers waarvan ze weinig te vrezen hebben. Ze zoeken personen uit die onderdanig, onzeker en fysiek zwakker zijn en al een minder machtige positie hebben in de groep. Wanneer het slachtoffer timide of agressief reageert, heeft de pester een doelwit gevonden. Wanneer het slachtoffer assertief reageert, laat de pester hem/haar vaak met rust. In een groep heeft gemiddeld ongeveer 10% de rol van slachtoffer.

3.1.3. De meeloper en de aanmoediger

De meelopers of aanmoedigers zijn de jongeren die zich ophouden in de groep rond de pester. Zij doen actief mee aan het pesten. De meeloper wil graag tot de subgroep behoren, dit brengt immers bescherming met zich mee. Hij of zij maakt de kans kleiner doelwit te worden van de pesterijen. Een aantal meelopers zullen het pesten eigenlijk niet oké vinden, maar het ontbreekt hen aan empathie voor het slachtoffer, waardoor hun gedrag in stand wordt gehouden. De meelopers hebben een grote rol in het bestendigen van het pestgedrag. Soms wil de pester van zijn/haar rol af, maar wordt hij/zij door de meelopers gepusht om verder te pesten. Aanmoedigers zijn de leerlingen die publiek verzamelen als er ergens narigheid is. Ook zij zien enkel het spannende en houden de pestsituatie in stand. In een groep heeft 20 tot 25% de rol van meeloper en aanmoediger.

3.1.4. De buitenstaander

De buitenstaander wil niets met het pesten te maken hebben. Zodra er gepest wordt, trekt hij/zij zich terug door weg te lopen of zich om te draaien. In deze groep zitten leerlingen die zelf last hebben van het gepest, die zich rot voelen om wat er gebeurt. Daarnaast zijn er leerlingen die hun hoofd in het zand steken ter zelfbescherming. Een klein deel van de groep bestaat uit dromers. Dit zijn de leerlingen die in hun eigen wereld leven en geen weet hebben van wat er rondom hen gebeurt. Een groot deel van de buitenstaanders zou graag iets ondernemen tegen het pesten, maar iets weerhoudt hen hiervan. Soms heeft dit te maken met het gebrek aan geloof in het eigen kunnen. Ze denken dat ze niets kunnen bereiken en zijn bang om het volgend slachtoffer te worden. Ook kan het bystandereffect een rol spelen. Mensen die in een groep getuige zijn van slachtofferschap delen hun verantwoordelijkheid en zijn minder geneigd om te helpen wanneer de anderen dit ook niet doen. Door het niet helpen van de bystanders, kan men ook denken dat het pesten niet zo erg is. Als laatste kan het fenomeen 'blaming the victim' nog een rol spelen: als iemand wordt gepest, dan zal er wel iets loos zijn met hem of haar of zal hij of zij het er wel naar gemaakt hebben. In de klas heeft gemiddeld 25 tot 45% de rol van buitenstaander.

3.1.5. De helper of verdediger

Helpers hebben de sterke overtuiging dat pesten niet deugt en hebben geloof in eigen kunnen wat betreft het verdedigen van een ander tegen pesten. Zij zijn emotioneel stabiel en zijn dus niet snel van slag. En zij zijn cognitief stabiel: in verhouding tot hun leeftijdsgenoten, scoren zij hoger op aandacht, concentratie en geheugen, en zijn ze beter in waarnemen en redeneren. Verdedigers hebben een hoge status in de groep. In een klas heeft gemiddeld 15 tot 25% de rol van verdediger.

3.1.6. De omstaander

De omstaander is een persoon die niet bij de groep hoort maar er wel bij betrokken is, zoals de leerkracht, de ouders, de conciërge en leerlingen van andere klassen. In deze groep zijn de verschillende rollen ook terug te vinden. Er zullen helpers tussen zitten, maar bijvoorbeeld ook slachtoffers en buitenstaanders.

3.2. Oorzaken van pesten

Het is voor velen onbegrijpelijk dat jongeren zo hard tegen elkaar kunnen zijn. Niet per ongeluk, maar met opzet. Niet één tegen één maar een groepje tegen één. Er zijn verschillende oorzaken die ten gronde kunnen liggen aan het pesten.

3.2.1. Groepsvorming

Elke groep doorloopt drie fasen (forming, storming, norming) om daarna tot de uiteindelijke groepsvorming te komen. Bij forming maken de groepsleden kennis met elkaar en wordt de groep gevormd. In de storming-fase worden de verschillende rollen (grapjes, serieuze persoon, ...) ingenomen. Hier vindt ook de strijd om de macht plaats: wie krijgt welke rol, wie heeft het meeste te vertellen? Bij norming gaat het om de waarden en normen van de groep, en hoe de leden met elkaar omgaan. De storming-fase heeft veel invloed op de norming-fase, aangezien degenen met meer macht makkelijker hun normen en waarden kunnen opleggen aan de groep.

Pesters hechten een relatief groot belang aan de status in de groep waar ze deel van uitmaken. Over het algemeen vinden ze het belangrijk om zelfzeker over te komen, en willen ze graag gerespecteerd en bewonderd worden. Ook worden ze graag gezien als een slimme persoon.

3.2.2. Agressie

Agressie of boosheid is een bekende emotie die men bij ieder mens kan terug vinden. Toch kunnen de meeste mensen hun agressie bedwingen. De meeste kinderen leren in hun jeugd hun agressieve neigingen te beheersen en te vervangen door meer sociaal aanvaardbare manieren van uiten. Pesten is agressief gedrag gericht tegen een ander. Tegelijkertijd vallen niet alle agressieve gedragingen onder pesten. Pesten is gericht tegen een of enkele personen die minder machtig zijn.

3.2.3. Macht

In groep streven mensen naar macht en affectie. Macht wordt nagestreefd door de voordelen die het biedt, zoals de beste plaatsen in de klas, als eerste gekozen worden bij een spel, enzovoort. Het kan ook zijn dat het beschikken over macht op zichzelf al voldoende aantrekkelijk is. Groepsleden zoeken ook naar affectie, ze willen door anderen aardig gevonden worden en vriendschappen sluiten. Kinderen en jongeren gebruiken hiervoor prosociale strategieën: praten met anderen, enzovoort. Sommige pesters gebruiken verschillende strategieën voor het verkrijgen van macht. Ze gedragen zich soms aardig, meewerkend, sociaal en soms agressief. Hierdoor verkrijgen zij ook affectie. Dit doen ze niet bewust, het is een mechanisme dat in groepen werkzaam is.

3.2.4. Frustratie

Frustratie kan leiden tot agressie. De jaloezie of frustraties die een kind of jongere heeft, kan tot uitdrukking komen door negatief gedrag tegen een zwakkere. Het doorlopend merken dat jij minder geliefd bent dan de andere is een voorbeeld van frustratie die mogelijk tot pesten kan leiden, doordat betreffende persoon zich dan even machtig voelt.

3.2.5. Thuissituatie

Sommige kinderen hebben door de thuissituatie onvoldoende geleerd om op een andere manier met problemen om te gaan dan door machtsgebruik, schreeuwen of (dreigen te) slaan. Sociale vaardigheden zijn hen niet geleerd, doordat het voorbeeld van agressief gedrag werd gesteld.

3.2.6. Verveling

Jongeren zitten verplicht op school en dit is niet voor iedereen even gemakkelijk. Leerlingen die zich vervelen, zijn eerder geneigd voor wat leven in de brouwerij te zorgen. Pesten is een manier om ervoor te zorgen dat er 'iets gebeurt'.

3.2.7. Normen en waarden

Populaire leerlingen hebben meer invloed op het soort gedrag dat in een klas wordt geaccepteerd. Als de populaire leerlingen pesten, wordt pestgedrag meer geaccepteerd. Als er meer verdedigers zijn, lijden de pestslachtoffers minder onder het pestgedrag. Maar wat maakt dat sommige leerlingen de rol van verdediger op zich nemen? Hebben zij anderen waarden en normen? Hetzelfde voor de pesters, meelopers en aanmoedigers: zien zij niet hoe schadelijk hun gedrag is?

3.2.8. Gedrag van het slachtoffer

Slachtoffers hebben invloed op de peestsituatie, zowel positief als negatief. Sommige slachtoffers lopen een grotere kans om gepest te worden. Dit zijn degenen die depressief of angstig reageren, degenen die snel huilen of ontploffen, degenen die teruggetrokken reageren. Deze kinderen laten niet duidelijk blijken dat met bepaald gedrag zijn of haar grenzen worden overschreden. Andere slachtoffers kunnen de kracht echter vinden om assertief te reageren op pestgedrag en sociaal vaardig met anderen om te gaan. Hierdoor lukt het om in sommige gevallen het pesten te stoppen en de nadelige gevolgen ervan te beperken.

3.3. Gevolgen van pesten

Sommige slachtoffers van pesten geven aan “er niets aan hebben overgehouden”. Dit is mogelijk, zeker wanneer het pesten niet te lang heeft geduurd. Indien er niet tijdig wordt ingegrepen, kunnen de gevolgen (zowel lichamelijk als geestelijk) wel pijnlijk en ingewikkeld zijn, en erg lang aanslepen. Slachtoffers van pesten kunnen te maken krijgen met depressieve gevoelens, een verminderd zelfvertrouwen, angst, onzekerheid, slechte schoolprestaties, somberheid, en somatische klachten zoals hoofdpijn, buikpijn en misselijkheid. Het is niet gemakkelijk om tot betere relaties te komen en het herstel verloopt moeizaam. Er is sprake van isolement en grote eenzaamheid bij het gekwetste kind of jongere, en aan de basisbehoefte om bij de groep te horen, wordt niet voldaan. De groep lijdt onder een dreigend en onveilig klimaat, iedereen is angstig en men wantrouwt mekaar. Men is daarom weinig open of spontaan. Er zijn weinig of geen echte vrienden binnen de groep. Het aantal jaren dat iemand slachtoffer is geweest van pesten, is vermoedelijk heel bepalend voor het voortduren van de klachten. Veel volwassenen hebben nog te kampen met de nadelige gevolgen van pesten gedurende hun kindertijd. Pesten kan ook nadelige gevolgen hebben voor de pesters. Zij hebben namelijk een grotere kans om crimineel gedrag te vertonen. Dit is logisch: als kinderen leren om door grensoverschrijdend gedrag hun zin te krijgen, dan zetten ze zij dat mogelijk ook in op andere terreinen.

3.4. Verschillende manieren van pesten¹

3.4.1. Direct pesten

De persoon die gepest wordt, is op de hoogte van de pesterijen. Het pesten vindt duidelijk plaats.

Enkele voorbeelden:

- fysiek pesten: slaan, schoppen, duwen, ...
- verbaal pesten: kwetsende of gemene opmerkingen maken, bedreigingen uiten, ...
- non-verbaal pesten: obscene gebaren maken
- achtervolging: iemand achtervolgen om angst te creëren
- afpersing: iemand dwingen iets te doen, tegen zijn/haar zin
- sociale uitsluiting: iemand met opzet niet opnemen of negeren in een groep
- aanslag op eigendom: afpakken van geld, beschadigen van persoonlijke spullen

¹Pesten, wij hebben de pest aan pesten!. *Internet*, 28-04-2014. (<http://depestaanpesten.blogspot.be/p/verschillende-vormen-van-pesten.html>)

3.4.2. Indirect pesten

Deze vorm van pesten gebeurt meer in het geniep. Enkele voorbeelden: leugens, geruchten of roddels verspreiden, iemand met opzet in een slecht daglicht plaatsen, ...

4. Cyberpesten¹

Cyberpesten is het pesten via gsm of internet, en kan optreden in verschillende vormen. Men kan bijvoorbeeld een bedreigend bericht ontvangen (direct pesten) of er kunnen roddels op het internet verspreid worden (indirect pesten). Voorstaande voorbeelden zijn samen met het binnendringen van iemands account met daarbij het rondsturen van berichten in diens naam, en het doorsturen van kwetsende foto's, het meest frequent. Soms worden ook meer klassieke vormen van pesten, zoals 'steaming' (afpersing door medeleerlingen) en 'mobbing' (pesten in de klascontext), online voortgezet.

Er zijn een aantal verschillen tussen het 'klassieke' pesten en het cyberpesten:

- De pester is anoniemer. Er is een kans dat de gepeste zijn pester(s) niet kent.
- Er is geen directe confrontatie met het slachtoffer nodig; dit verlaagt de drempel naar het pesten.
- Doordat men het slachtoffer niet kan zien, is de kans groter dat het pestgedrag brutaler is.
- Het pestgedrag wordt veel publieker. Pesten via sociale media bereikt veel meer vrienden/kennissen, zelfs onbekenden.
- De pestboodschappen blijven op het internet staan en kunnen veel gemakkelijker en sneller verspreid worden, daardoor ervaart het slachtoffer dit als een nog heftigere aanval op zijn persoon.
- Het pesten is niet tijdsgebonden. Het kan dag en nacht gebeuren, en overal. Het slachtoffer is nergens meer veilig.

De impact van cyberpesten kan dus veel groter zijn en soms dramatische gevolgen hebben. Daarbij komt dat jongeren die in het echte leven gepest worden, een groter risico lopen om ook slachtoffer te worden van online pesten. Daarnaast kan online pesten de schadelijke gevolgen van pesten in het echte leven versterken.

Typisch voor echte cyberpesters is dat ze ook vaak anderen inschakelen om het vuile werk te doen. 'Cyberpesten bij proxy' of 'derdepartij-cyberpesten' noemt men dit. Door het cyberpestgedrag over velen te verspreiden, vallen de pestboodschappen gericht aan één

¹DE KEYSER, H., DE RIDDER, K. en VERLIJEN J., *Sociale media op school*, Politeia nv, Brussel, 2013, 106 pagina's.

persoon niet zo op. Wanneer het slachtoffer dan boos reageert en terug pest, valt dit meteen op bij providers of forumbeheerders en wordt het slachtoffer uitgesloten.

Hoewel meelopers bij cyberpesten geen actieve rol spelen, zijn zij heel erg medebepalend voor het voortduren van pesten. De cyberpestende kinderen voelen zich gesterkt door de instemming van de toeschouwers die de internetpagina's, Facebook- of sms-berichten volgen of 'liken'. Onderzoek heeft echter aangetoond dat het sensibiliseren van de meelopers een heel krachtig effect kan hebben in het stoppen van cyberpesten. Als zij het signaal aan cyberpesters geven dat ze niet opgezet zijn met het pesten van een medeleerling, stopt het cyberpesten vrij snel.

4.1. Vormen van cyberpesten¹

4.1.1. Cyberpesten via e-mail:

De pester stuurt een e-mail naar de kennissen en vrienden van het slachtoffer. Daarin doet hij/zij gênante onthullingen, bestookt hij de gepeste met scheldwoorden of zoekt hij bondgenoten om het leven van het slachtoffer mee te verzuren. Het is vrij gemakkelijk om een anoniem e-mailadres aan te maken door fictieve gegevens in te voeren.

Soms wordt de gepeste jongere zelf in een pestrol geduwd. Men maakt een e-mailadres aan waarbij men de naam van het slachtoffer gebruikt. Onder die naam stuurt men haatmails rond naar iedereen uit de klas of vriendenkring, zodat het lijkt dat de gepeste jongere de aanstoker is. Er zijn zelfs websites waar je het echte e-mailadres van een persoon kan faken en onder diens telenet- of schooladres e-mails kan versturen.

4.1.2. Haat -en treiterwebsites

Op internet vind je eenvoudige programma's om zelf websites aan te maken waarbij je gemakkelijk fictieve persoonsgegevens kan invoeren, zodat het zeer moeilijk te achterhalen is wie er achter zit. Ook hier kan men cyberpesten op verschillende manieren: haatopwekkende sites creëren met de oproep om iemand belachelijk te maken, bewerkte foto's plaatsen, persoonlijke informatie van het slachtoffer bekendmaken.

Andere gekende vormen zijn websites waar jongeren kunnen stemmen voor het lelijkste, de saaiste, ...persoon van de klas. Het aanmaken van zo'n internetpoll is vrij eenvoudig omdat je die pollprogrammaatjes zomaar van het internet kunnen plukken en in je eigen site kunt inbouwen.

¹GIELEN, G., 'Cyberpesten', *IVO Informatie Vernieuwing Onderwijs* 133, jaargang 34, december (2013), nr. 133, p. 39-51.

4.1.3. Cyberpesten via chatrooms

In chatrooms is het makkelijk om haatboodschappen te versturen. Je kan anoniem en met een nickname inloggen, waardoor je naar hartenlust kunt pesten zonder je identiteit kenbaar te maken.

4.1.4. Cyberpesten via sociale media zoals Facebook

Facebook is enorm populair bij jongeren. Jongeren misbruiken Facebook om haatberichten of roddels over iemand te verspreiden. Of ze nemen een fictief account aan van iemand en proberen op geniepige wijze 'vriend' te worden van het slachtoffer. Nog andere voorbeelden zijn: het plaatsen van gênante of kwetsende foto's, filmpjes, en statussen, of het oprichten van haatpagina's. Cyberpesten is ook mogelijk via andere sociale media.

4.1.5. Sms of telefoon met camera

Het pesten via sms of door het zonder toestemming nemen van compromitterende foto's met gsm is een groeiend pestverschijnsel. De pester stuurt ofwel gênante opmerkingen of scheldwoorden naar zijn bondgenoten die het bericht op hun beurt verder de wereld insturen en zo oproepen om het slachtoffer te negeren of aan te pakken. Ook naar het slachtoffer worden sms'jes verstuurd waarin hij bedreigd of gechanteerd wordt.

Met de gsm kunnen sms'jes worden verstuurd zonder dat de oproeper op het scherm wordt getoond. Via bepaalde websites kan je zelfs gratis sms'jes versturen naar eender welk abonnement. Dit laat toe om iemand anoniem met vernederende boodschappen te bestoken.

Opgelet: het kan best zijn dat het sms'je werd verstuurd vanuit een typische treiterwebsite zoals www.treitersms.be, www.anoniemmailen.nl, enzovoort.

5. Sociale media

5.1. Betekenis sociale media¹

Definitie:

"Alle internettoepassingen en platformen waar een individuele gebruiker, altijd en overal, zelf gecreëerde inhoud kan toevoegen en delen met een grote groep mensen (bv. 'vrienden', 'volgers', 'connecties'), met of zonder restrictie. Daarbij gaat het niet alleen om informatie in

¹ DE KEYSER, H., DE RIDDER, K. en VERLIJEN J., *Sociale media op school*, Politeia nv, Brussel, 2013, 106 pagina's.

de vorm van een tekst (nieuws, artikelen). Ook ideeën (mindmaps), geluid (podcasts, muziek) en beeld (foto's, video) worden hier gedeeld.”

5.2. Kenmerken sociale media¹

De sociale media vormen een zeer verscheiden groep van internettoepassingen. Toch hebben ze een aantal kenmerken met elkaar gemeen. Ze zijn laagdrempelig in gebruik; gratis of goedkoop en eenvoudig te gebruiken. Er is enkel een internetaansluiting nodig. Verder zijn ze gericht op interactie en samenwerking tussen gebruikers, en kan men op een eenvoudige manier zelf producten zoals teksten, foto's, video's op het internet plaatsen.

We gebruiken sociale media, omdat we:

- dingen willen delen met anderen;
- de relatie met anderen willen onderhouden of versterken;
- onze eigen interesses aan anderen kenbaar willen maken;
- interesse hebben in het leven van anderen;
- snel iets willen weten of op de hoogte willen blijven;
-

5.3. De verschillende sociale media²

Er zijn veel soorten sociale media, zoals fotosites, (micro)blogs, sociale netwerken, videosites, enzovoort. Daarnaast zijn er nog een aantal andere toepassingen die ook op de principes van sociale media zijn geïnspireerd of gebaseerd.

Enkele voorbeelden:

- fotosites: Flickr, Picasa, Instagram, Pinterest
- blogs
- microblogs: Twitter, Tumblr
- sociale netwerken: Facebook, Netlog, Google +, MySpace
- videosites: YouTube, Vimeo, DailyMotion
- muziekdelen: YourListen, SoundCloud,
- bestanden delen: Dropbox

Hieronder een korte uitleg bij enkele sociale media. Niet ALLE mogelijkheden en toepassingen werden toegelicht.

¹ DE KEYSER, H., DE RIDDER, K. en VERLIJEN J., *Sociale media op school*, Politeia nv, Brussel, 2013, 106 pagina's.

² Sociale media. *Internet*, 28-04-2014. (<http://www.kuleuven-kulak.be/nl/permanente-vorming/udl/bert-wylin-inhoud-voordracht>)

 Facebook	<p>Facebook is een sociale netwerksite waarbij men door middel van een eigen profiel persoonlijke info kan weergeven. Men kan zelf instellen welke personen deze informatie kunnen zien. Verder is het plaatsen en delen van actualiteit, nieuwtjes, tekst en beeldmateriaal mogelijk. Daarnaast zijn het volgen van 'vrienden', het plaatsen van reacties, lid zijn van bepaalde (open, besloten, geheime) groepen, het maken van uitnodigingen of het al dan niet accepteren hiervan, en de chatfunctie, ook mogelijkheden bij het gebruik van Facebook.</p>
 Twitter	<p>Op Twitter kan je 'tweets' posten die vervolgens op de startpagina van je 'volgers' te zien zijn. De 'tweets' kunnen korte boodschappen bevatten (maximum 140 letters), of beeldmateriaal. Daarnaast is er een zoekfunctie waarbij je kan zoeken naar andere Twittergebruikers of 'tweets' waarin een bepaald woord voorkomt. Ook hier kan men gebruik maken van een chatfunctie.</p>
 Instagram	<p>Instagram is een sociaal medium waarbij men foto's en video's, met eventueel een korte notitie, op het eigen profiel kan plaatsen. Bij het plaatsen van deze vierkante foto's kan men gebruik maken van 'filters', een reeks bewerkmogelijkheden. De foto's kunnen gedeeld worden op verschillende andere sociale media, zoals Facebook, Twitter, Tumblr en Flickr. Men kan andere personen 'taggen', waardoor deze foto's of video's ook op het profiel van desbetreffend persoon te zien zijn.</p>
 Pinterest	<p>Pinterest is een tool die mensen gebruiken om hun interesses visueel, via foto's, te weergeven. Men kan boards aanmaken, een soort map, waarin men deze foto's plaats. Het volgen van andere personen en diens boards is ook mogelijk. Tot slot is er een zoekfunctie waarmee men specifieke foto's kan opzoeken.</p>
 Picasa	<p>Met Picasa kan je foto's organiseren, bewerken en delen. Het is vergelijkbaar met Instagram of Pinterest.</p>
 Snapchat	<p>Met deze applicatie kan men foto's maken of video's opnemen, om vervolgens deze 'snaps' te verzenden naar een gecontroleerde lijst van ontvangers. Hierbij kan men ook een beperkte tekst of een soort tekening toevoegen. De gebruiker kan een tijdslimiet instellen (maximum 10 seconden) voor hoe lang de ontvangers hun 'snap' kunnen zien. Hierna wordt de foto of video verwijderd van het apparaat van de ontvangers en van de servers van Snapchat.</p>
 Youtube	<p>Youtube is een website waarbij niet geregistreerde gebruikers video's kunnen bekijken. Geregistreerde gebruikers kunnen naast het bekijken van video's, een onbeperkt aantal video's uploaden en delen. Video's die potentieel aanstootgevende inhoud bevatten, zijn enkel beschikbaar voor geregistreerde</p>

	gebruikers van ten minste 18 jaar oud.
 Vine	Vine is een applicatie waarmee gebruikers een korte videoclip kunnen creëren en delen met anderen. De videofragmenten hebben een maximumlengte van 6 seconden en kunnen worden gedeeld op andere sociale media, zoals Twitter en Facebook.
 Ask.fm	Ask.fm is een website waarbij gebruikers aan andere gebruikers vragen kunnen stellen en vragen kunnen beantwoorden, met de mogelijkheid tot anonimiteit.
 Eigen blog	Een eigen blog is een website op het internet die bestaat uit berichten, afkomstig van de blogbeheerder. Meestal worden deze berichten weergegeven in een omgekeerde chronologische volgorde; het meest recente bericht verschijnt als eerste. Blogs zijn meestal het werk van een enkel individu met een bepaalde passie (mode, fotografie, enzovoort), af en toe zijn ze van een kleine groep.

6. Preventie rond cyberpesten¹

De preventie en eerste hulp bij pesten gebeurt voornamelijk door de school. Sommige scholen houden anti-pestcampagnes, maar ook gezamenlijke activiteiten tussen leerlingen, zoals een voetbalmatch onder de middagpauze, zorgen voor een betere sfeer en verminderen het risico op het pesten, en in het bijzonder cyberpesten.

Het CLB kan de school echter wel preventief bijstaan door zijn schoolondersteunende werking. Dit betekent dat het CLB samen met de school kan werken aan een visieontwikkeling over pesten en de aanpak hiervan. Wat is pesten, wat zijn de verschillende rollen, hoe voorkom je pesten en wat doe je eraan als het zich voordoet? Het is belangrijk dat iedereen hiervan op de hoogte is; zowel pesters als slachtoffers, omstanders, leerkrachten en ouders. Deze visie rond pesten en de aanpak ervan wordt vastgelegd in een stappenplan rond pesten. Het opmaken van dit stappenplan is niet verplicht. (zie bijlage 1: Stappenplan pesten – dit is een basis waarop men zich kan baseren)

7. Cyberpesten curatief²

De vraag rond de aanpak van pesten komt bijna altijd vanuit het slachtoffer of zijn omgeving, zoals ouders en vrienden. Wanneer men slachtoffer is van pesten, zoekt men hulp op school of bij het CLB. Bij de aanpak van concrete peestsituaties door het PCLB staat een

¹Procedure pesten en gepest worden. Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)

²Procedure pesten en gepest worden. Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)

herstelgerichte aanpak centraal waarbij enkel op het slachtoffer of op de hele groep wordt ingezet.

7.1. Groepsgebonden werken

7.1.1. No blame methodiek¹

Pesterijen kan je nooit goedpraten, maar ze zullen altijd deel uitmaken van ons leven. Je herinnert je waarschijnlijk zelf nog de momenten waarop je toekeek, niet ingreep, of meedeed. Pesten mag men daarom niet zien als 'abnormaal' of 'door en door slecht'. De pester moet immers de kans krijgen om te erkennen dat er een probleem is, beseffen welke pijn en ellende hij teweegbrengt en hulp krijgen. Hij moet ervaren dat elke poging om zich anders te gedragen wordt geapprecieerd. Hiervoor moet je de pester op basis van vertrouwen benaderen.

Uitgangspunten No Blame:

- Pesten is meestal een groepsprobleem waarbij de groep een grote verantwoordelijkheid draagt. Het is de groep die het pesten steunt en toelaat, maar het is ook de groep die de macht heeft om het pesten te melden en te veroordelen. Bij de No Blame methodiek wordt de groep uitgedaagd om het probleem op te lossen, mist de nodige ondersteuning.
- Pesters beseffen vaak niet wat de gevolgen van hun gedrag zijn voor slachtoffers en schrikken wanneer ze ermee worden geconfronteerd. Daarom is het belangrijk om aandacht te schenken aan het begrijpen van de eigen gevoelens en die van anderen. De groepsaanpak van de No Blame methodiek biedt het voordeel dat empathische reacties van kinderen en jongeren meestal stimulerend werken voor anderen.
- Niet de feiten, maar wel de gevoelens staan centraal. Over feiten kan je eeuwig discussiëren, maar gevoelens zijn er gewoon. Door de nadruk te leggen op het slechte gevoel van het slachtoffer en niet op de feiten, voelt de groep zich minder terecht gewezen en is de kans groter dat hun empathie wordt aangewakkerd.
- Een actieve oplossingsgerichte aanpak zorgt voor een positievere sfeer dan een bestraffende aanpak. De jongeren zijn niet boos of niet bang en de zoektocht naar een oplossing staat centraal. Wanneer jongeren hierbij zelf tot voorstellen komen, kan men

¹Pesten in het jeugdwerk: De No Blame-aanpak in 7 stappen. Mechelen, Jeugd & Vrede vzw, z.j. (niet gepubliceerde brochure)

hier positief op reageren. Ze zullen meestal trots zijn op wat ze als individu en als groep hebben bereikt.

- De aanpak van No Blame methodiek kan men onderverdelen in zeven stappen:

- 1) Een gesprek met het slachtoffer

Tijdens dit gesprek probeert men de negatieve gevoelens van het slachtoffer centraal te stellen. Wat is de impact en het gevolg van het pesten? Hoe gaat het slachtoffer om met de ellende? Bij wie vindt hij of zij steun? Men luistert naar het verhaal van het slachtoffer, maar probeert dit steeds te kaderen in termen van het gevoel en het effect dat deze feiten teweegbrachten.

Daarnaast maakt men het slachtoffer duidelijk wat de No Blame – aanpak inhoudt, en op welke manier en wanneer hij hierbij betrokken wordt. Het is belangrijk dat men het vertrouwen van het slachtoffer wint, want soms heerst er nog de angst dat het allemaal erger zal worden wanneer men het pesten zal aanpakken. Door duidelijk te stellen dat niemand wordt gestraft of in de problemen zal komen, kan men het slachtoffer overtuigen om het pesten op deze manier proberen te stoppen.

Wanneer men de toestemming heeft gekregen van het slachtoffer om met de No Blame methodiek aan de slag te gaan, gaat men samen de groep bepalen waarmee er een gesprek zal gevoerd worden. Deze groep zal bestaan uit de pester(s), meeloper(s) en enkele neutrale leerlingen. Men kiest best voor leerlingen waarmee het slachtoffer bevriend is of zou willen zijn, of leerlingen die het slachtoffer sympathiek of vriendelijk vindt.

Tot slot vraag je aan het slachtoffer iets wil tekenen of schrijven waarmee hij uitdrukt hoe hij zich voelt. Dit neem je mee naar de eerste bijeenkomst.

- 2) Organiseer een eerste bijeenkomst

Indien mogelijk organiseert men de eerste bijeenkomst op dezelfde dag waarop men het gesprek met het slachtoffer had.

Men vertelt aan een aantal jongeren (6 – 8 jongeren) dat ze op een bepaald moment verwacht worden voor een gesprek over een probleem, waarbij zij gaan helpen om tot een oplossing te komen. Er wordt niet verteld dat het gesprek over het pestslachtoffer

gaat. Men laat beter niet teveel tijd tussen de uitnodiging en het eerste gesprek, om angst en speculaties te voorkomen.

Dit gesprek zal plaatsvinden in een gezellige, warme ruimte waar de jongeren rustig en open kunnen praten. Het gesprek zal dus niet plaatsvinden in een ruimte die geassocieerd wordt met straf.

3) Leg het probleem uit

Wanneer de leerlingen in het lokaal aanwezig zijn, vertelt men waarom men zich zorgen maakt over het pestslachtoffer. Er wordt niet gepraat over de details van gebeurtenissen en er wordt niemand beschuldigd. Het werkje dat het slachtoffer tijdens de eerste fase maakte, kan hierbij een hulpmiddel zijn. Het slachtoffer zelf is niet aanwezig.

4) Deel de verantwoordelijkheid

Tijdens de vierde stap wordt er aan de leerlingen gevraagd om het probleem samen op te lossen. Men vertrouwt de groep erop dat ze het slachtoffer zullen helpen. Op deze manier wordt de macht verschoven van de pester(s) naar de groep als geheel.

5) Vraag naar ideeën van elk groepslid

Er wordt aan de leerlingen gevraagd om een voorstel in de richting van een oplossing te doen. Het is belangrijk dat het voorstel in de 'ik-vorm' verwoord wordt. Men toont de jongeren dat elk voorstel, hoe klein ook, geapprecieerd wordt.

6) Laat het aan de groep over

Na de verschillende voorstellen van de leerlingen, worden ze bedankt voor hun komst en wordt nogmaals benadrukt dat het vertrouwen en de verantwoordelijkheid bij hen ligt. Na een week zal er opnieuw een gesprek plaatsvinden, zowel met het slachtoffer als de andere leerlingen.

7) Een gesprek met elk afzonderlijk

Een week later wordt er nogmaals met het slachtoffer en de groepsleden afzonderlijk gesproken. Aan de groepsleden wordt er gevraagd hoe ze hun voorstellen

uitvoerden en hoe zich hierbij voelden. Door deze gesprekken afzonderlijk te voeren, kunnen de groepsleden zich niet achter elkaar verstoppen. Er wordt meegedeeld dat de situatie nog verder zal opgevolgd worden.

Als het slachtoffer wordt er gevraagd hoe hij zich de voorbije week voelde, of er veranderingen waren. Daarbij vraagt men naar de verwachtingen naar de toekomst toe. Ook tegen hem of haar wordt er verteld dat de situatie verder zal worden opgevolgd.

Wanneer er een nieuwe groepsbijeenkomst nodig is, kan men samen met het slachtoffer kiezen voor een andere samenstelling.

7.1.2. Hergo¹

Een Hergo is een Herstelgericht Groepsoverleg waarin alle partijen betrokken bij een incident, samen met hun steunfiguren, op zoek gaan naar een oplossing om de schade te herstellen. Zij bepalen hoe de situatie wordt afgehandeld en hoe de verstoorde relatie tussen de partijen kan hersteld worden. Voorwaarde is wel dat degene die schade en/of leed veroorzaakte, erkent dat hij/zij in de fout ging. Door de achterban van al de partijen bij het overleg te betrekken, krijgt de voorgestelde oplossing een breder draagvlak en bijgevolg ook een grotere slaagkans.

Een onpartijdige moderator bereidt het overleg voor en coördineert de gesprekken. De gesprekken zijn vertrouwelijk en men kan op elk moment beslissen om het proces te stoppen. Tijdens de gesprekken is er ruimte om te vertellen wat er gebeurd is en wat de gevolgen zijn, gevoelens en gedachten te uiten over wat je hebt meegemaakt, en om vragen te stellen en de verwachtingen rond het herstel te bespreken. Deze mogelijkheden gelden voor alle partijen.

Tijdens de voorbereidende gesprekken gaat de moderator na of aan al de voorwaarden voor een Hergo is voldaan. Hij of zij legt de bedoeling en het verloop van de samenkomst uit aan al de deelnemers. Bij de start van het overleg geven de partijen hun ervaringen en aandeel in het incident aan. Samen met familie en vrienden uiten zij gedachten en gevoelens die door het incident zijn uitgelokt. Dan zoeken alle deelnemers samen naar een plan om de geleden schade te herstellen: ze maken afspraken en duiden een deelnemer aan die toeziet op de uitvoering van het herstelplan. Na de bereikte overeenstemming zet de moderator de

¹Leerrecht – leerplicht (HERGO-folder). *Internet*, 02-05-2014. (<http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>)

afspraken op papier en ondertekenen alle deelnemers het herstelplan. Tot slot krijgen deelnemers de gelegenheid om informeel met elkaar te praten.

7.1.3. Orde- en tuchtmaatregelen van de school¹

Wanneer er sprake is van ernstig ongewenst gedrag dat niet overeenstemt met de afspraken uit het schoolreglement, is het soms nodig dat de school orde- en tuchtmaatregelen neemt. Op deze manier laat de school duidelijk blijken dat (pest)praktijken niet worden geaccepteerd en stelt men een duidelijke grens naar de leerlingen toe. Het CLB voert in dit geval kortdurende begeleiding uit als aanvulling op het beleid en de inspanningen van de school.

7.2. Individueel werken²

Wanneer het pesten een grote impact heeft gehad of wanneer er op vlak van emotionele ontwikkeling en sociale vaardigheden nog ondersteuning en verbetering nodig is, kan dit opgenomen worden door het CLB d.m.v. een kortdurende begeleiding op het vlak van het psychosociaal functioneren.

Indien kortdurende begeleiding niet mogelijk is, kan het CLB doorverwijzen naar tweedelijns hulpverlening. Hiervoor kan men zich richten tot de sociale kaart.

8. Besluit

Het theoretisch gedeelte geeft de nodige uitleg weer over enkele aspecten die in het praktisch gedeelte aan de leerlingen zullen bevroegd worden. Wanneer in deel 3 gevraagd wordt naar de betekenis van cyberpesten, zal men ontdekken dat dit subjectief is en dat sommige ervaringen door de ene als pesten en door de andere als plagen zal ervaren worden. De vragen in de enquête rond het beter voorkomen en aanpakken van cyberpesten, slaat terug op de preventie en het curatief werken rond cyberpesten uit het theoretisch gedeelte. De gegevens met betrekking tot de ervaringen met cyberpesten, zowel als getuige, slachtoffer, dader, hebben te maken met de verschillende rollen bij cyberpesten, de verschillende vormen en de gevolgen. Verder zullen ervaringen met cyberpesten en de No Blame techniek bevroegd worden bij leerlingenbegeleiders en CLB-medewerkers.

¹*Procedure pesten en gepest worden*. Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)

²*Procedure pesten en gepest worden*. Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)

Deel 3: Praktisch gedeelte

1. Inleiding

De resultaten van het onderzoek omtrent cyberpesten in de Provinciale Handelsschool te Hasselt, zijn terug te vinden in het praktisch gedeelte. Dit onderzoek is niet representatief, maar werd toch bevestigd omwille van de nieuwsgierigheid naar de meningen, ervaringen en ideeën van leerlingen omtrent cyberpesten. Verschillende resultaten zijn terug te vinden, o.a. het gebruik van sociale media, het al dan niet in aanraking gekomen zijn met cyberpesten, de betekenis van cyberpesten, ervaringen van slachtoffers en daders, de tevredenheid over de hulp van verschillende personen, en ideeën omtrent preventief en curatief omgaan met cyberpesten. Daarnaast kan men de ervaringen van leerlingbegeleiders en CLB-medewerkers lezen. Tot slot bevat het derde gedeelte enkele conclusies en aanbevelingen.

2. Verantwoording onderzoek

Om onderzoek te doen bij jongeren, omtrent hun gebruik van sociale media en hun ervaringen en noden i.v.m. cyberpesten, werd er gekozen voor het gebruik van enquêtes. Er werden 236 enquêtes afgenomen bij jongens en meisjes vanaf 15 jaar en ouder. De leeftijd van de oudste ondervraagde bedroeg 21 jaar.

De enquêtes hadden een aantal voordelen. Ten eerste kon er een groot aantal leerlingen op dezelfde wijze bevestigd worden. Dit zou niet het geval geweest zijn bij het werken met casussen of een aantal individuele gesprekken. Daarbij zou men vertrekken vanuit één specifieke situatie en zou men geen globaal zicht kunnen krijgen op de problematiek. Ten tweede bieden anonieme enquêtes de mogelijkheid om eerlijk te oordelen. De leerlingen hebben de enquêtes individueel ingevuld en moesten hun naam niet vermelden. Wanneer men een gesprek met CLB zou hebben, zou men misschien niet even rechtuit zijn geweest. Vooral wanneer men naar de mening over het CLB zou peilen. Als laatste zijn enquêtes eenvoudiger te verwerken dan interviews en dergelijke. Het zorgt voor een meer globaal overzicht.

Vanwege het feit dat de stage zich voornamelijk op de Provinciale Handelsschool voordeed, werden de enquêtes enkel bij de leerlingen van deze school afgenomen. De leerlingen die de enquêtes daadwerkelijk hebben ingevuld, werden willekeurig gekozen. De eerste 132 enquêtes werden afgenomen wanneer de leerlingen een uur studie hadden. Dit gebeurde in de periode voor de Paasvakantie, wanneer de leerkrachten geen tijd konden vrijmaken vanwege de aankomende examens. De eerste week na de Paasvakantie werd het tweede

gedeelte van de enquêtes afgenomen. Namelijk 104 enquêtes werden tijdens deze lessen ingevuld.

De resultaten van het gevoerde onderzoek zijn niet representatief, ze gelden niet voor de gehele populatie van jongeren in het secundair onderwijs.

Opbouw van de enquête:

Op de eerste pagina van de enquête vindt men een korte voorstelling van het eindwerkonderwerp 'cyberpesten'. Er wordt aan de leerlingen gevraagd om de vragen eerlijk in te vullen, zodat het CLB een beter zicht kan krijgen op de ervaringen en noden i.v.m. cyberpesten.

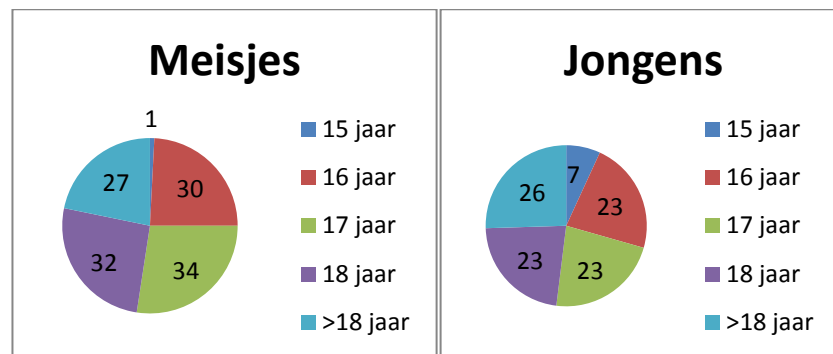
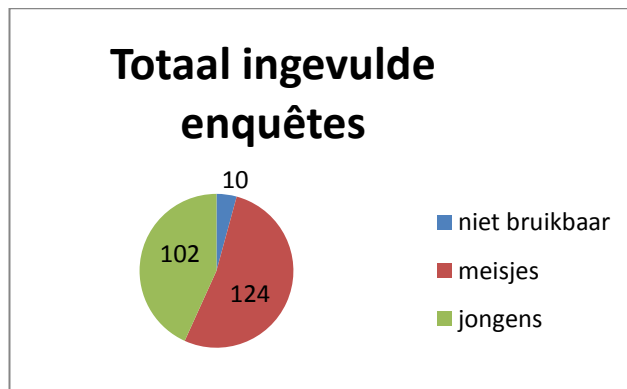
De tweede alinea bevat de uitleg over de inhoud en de werking van de enquête. Er waren namelijk drie clusters die dienden ingevuld te worden: persoonlijke gegevens, sociale media en cyberpesten. De leerlingen kregen de vrijheid om verduidelijkingen of uitleg langs de keuzemogelijkheden te schrijven. Op deze manier konden ze alles neerschrijven en werden hun antwoordmogelijkheden niet beperkt. De enquête was volledig anoniem en bedroeg 10 tot 15 minuten invultijd.

Tot slot werd er de mogelijkheid aangeboden om tot het CLB lokaal in de Handelsschool te komen, indien er ervaringen of vragen waren die men wou delen.

De enquête telt 9 pagina's. De eigenlijke bevraging start op pagina 2. (zie bijlage 2: Enquête cyberpesten)

3. Enquêteresultaten

Er werden 236 enquêtes door de leerlingen van de Provinciale Handelsschool ingevuld. Hiervan waren er 10 onbruikbaar. Dit had verschillende redenen: onvolledige enquêtes, verschillende antwoorden die niet overeenstemden, antwoorden die niet strookten met de realiteit of antwoorden in een andere taal. Van deze 226 bruikbare enquêtes werden er 124 door meisjes en 102 door jongens ingevuld.

3.1. Gebruik van sociale media

Van de 124 ingevulde enquêtes door meisjes, waren er 5 meisjes die aangaven dat ze geen gebruik (meer) maken van sociale media. De redenen hiervoor zijn uiteenlopend: zich te oud voelen, er geen tijd voor hebben, geen interesse hebben, het wordt verboden door ouders of men was vroeger slachtoffer. Twee meisjes hiervan kwamen nooit in aanraking met cyberpesten, eentje was getuige, eentje was zowel slachtoffer als dader en de laatste was slachtoffer via MSN.

In bijlage bevinden zich twee cirkeldiagrammen die het gebruik van sociale media bij meisjes en jongens weergeven. De sociale media die opgesomd zijn, werden uitdrukkelijk bevraagd bij de enquête. De categorie "anderen" slaat op andere sociale media die de leerlingen gebruiken en konden aanvullen bij de enquête. Enkele voorbeelden, waarvan meisjes gebruik maken, zijn: Whatsapp, Tumblr, WeHeartIt, Ping, Pickmonkey, enzovoort. Het valt op dat vooral Facebook, Instagram, Snapchat en Youtube populair zijn bij meisjes.

Van de 102 enquêtes die ingevuld werden door jongens, zijn er 3 jongens die geen sociale media (meer) gebruiken. Twee van deze jongens vinden dat het teveel tijd in beslag neemt. Zij zijn tevens nooit in aanraking gekomen met cyberpesten. De derde jongen geeft "te veel drama" als reden voor het niet gebruiken van sociale media". Hij was vroeger getuige van cyberpesten op Facebook en Youtube.

Bij de jongens zijn vooral volgende sociale media populair in gebruik: Facebook, Youtube, Snapchat en Instagram. Dit zijn dezelfde sociale media als degenen die bij de meisjes het populairst zijn, alleen maken jongens eerder gebruik van Youtube dan van Instagram. Bij de meisjes is het omgekeerde het geval. Andere sociale media die jongens gebruiken zijn o.a.: Whatsapp, 9-GAG, Tumblr, Tinder, Grindr, Flickr.

Zie “gebruik sociale media” in bijlage 3: “Enquêteresultaten visueel weergegeven”

Met de vraag “Waarvoor gebruikt men sociale media?” wil men peilen naar hetgeen waarvoor de sociale media gebruikt worden, wat leerlingen er daadwerkelijk mee doen. Men kan bijvoorbeeld over zichzelf schrijven (wat men aan het doen is, hoe men zich voelt), beeldmateriaal (foto's en filmpjes), documenten of actuele informatie plaatsen. Daarnaast kan men graag reacties geven, zijn/haar mening uiten over iets, enzovoort.

Als men gaat kijken waarvoor de sociale media hoofdzakelijk bij meisjes gebruikt worden, merkt men op dat het vooral gebruikt wordt om beeldmateriaal, voornamelijk foto's, te posten en om reacties te geven. Meisjes laten graag visueel zien wat hen bezighoudt en geven graag hun mening. Bij jongens is dit ongeveer hetzelfde. Zij plaatsen ook voornamelijk beeldmateriaal en reacties op het internet, maar toch is er een klein verschil. Bij meisjes bestaat 23,2% van het beeldmateriaal uit filmpjes, bij jongens is dit 32,3%. Daarnaast schrijven meisjes iets meer over zichzelf, hoe ze zich voelen, wat ze aan het doen zijn, enzovoort. Jongens gebruiken sociale media om spelletjes te spelen.

Zie “Waarvoor wordt sociale media gebruikt?” in bijlage 3: “Enquêteresultaten visueel weergegeven”

Wanneer men vraagt naar het “waarom” i.v.m. het gebruik van sociale media, vraagt men eerder naar de oorzaak die leidt tot het gebruik ervan.

Uit het onderzoek bleek dat de overgrote meerderheid van de meisjes gebruikt maakt o.w.v. verschillende redenen waarvan “contact met vrienden” (90 stemmen) de grootste reden is. Daarnaast vinden meisjes het fijn om beeldmateriaal, voornamelijk foto's (76 stemmen), te bekijken. Dit stemt overeen met de redenen “waarvoor men sociale media gebruikt”. Opvallend is dat veel meisjes uit verveling (71 stemmen) gebruik maken van sociale media. Dit verschilt slechts 19 stemmen met de grootste oorzaak, namelijk “contact met vrienden”. Daarnaast is er nog een grote groep die actief is op sociale media omwille van schoolse redenen of om op de hoogte te blijven. Tot slot zijn er nog twee meisjes die andere redenen aangaven. Eén meisje maakt gebruik van sociale media om contact te kunnen hebben met

haar lief, het ander meisje maakt deel uit van een gesloten Chiro groep. De vergelijking die men bij de meisjes maakte, kan men grotendeels overnemen voor de jongens. Ook bij hen is “contact met vrienden” (74 stemmen) de grootste reden voor het gebruik van sociale media. Daarbij komt dat verveling (60 stemmen) bij jongens de tweede grootste oorzaak is voor het gebruik van sociale media. Twee jongens gaven nog een andere reden op, zij maken gebruik van sociale media zodat ze muziek kunnen luisteren en meisjes kunnen opzoeken. Tot slot is er wel nog een klein verschil tussen de jongens en de meisjes, namelijk dat jongens liever filmpjes bekijken dan foto’s. Bij de meisjes is het omgekeerde het geval.

Zie “Waarom wordt sociale media gebruikt?” in bijlage 3:“Enquêteresultaten visueel weergegeven”

3.2. Aanraking met cyberpesten

Resultaten meisjes:

Nooit in aanraking met cyberpesten	48,39%
Getuige van cyberpesten	35,48%
Slachtoffer van cyberpesten	12,90%
Dader van cyberpesten	2,42%
Slachtoffer en dader van cyberpesten	0,80%

Resultaten jongens:

Nooit in aanraking met cyberpesten	54,90%
Getuige van cyberpesten	33,33%
Slachtoffer van cyberpesten	7,84%
Dader van cyberpesten	1,96%
Slachtoffer en dader van cyberpesten	1,96%

Uit deze resultaten kan men afleiden dat ongeveer 1 op de 8 meisjes, en 1 op de 13 jongens gepest wordt via het internet. Opmerkelijk vindt het cyberpesten vooral plaats op het sociaal medium Facebook. Van alle meisjes die invulden via welk sociaal medium het cyberpesten plaatsvond, schreven 23 meisjes Facebook neer. MSN en Ask.fm werden 4 keer genoteerd. Youtube, Twitter, Ping en Instagram werden eenmaal opgeschreven. Ook bij de jongens werd Facebook het meest benoemd als medium waarop het cyberpesten plaatsvond, namelijk 18 keer. Youtube werd 3 keer genoteerd, MSN 2 keer en Snapchat, Hyves en Instagram elk 1 keer. Men kan stellen dat cyberpesten bij beide geslachten veel aanwezig is, maar meisjes komen er iets meer mee in contact en hebben iets meer kans om er slachtoffer van te worden. Over de leeftijd waarop men slachtoffer werd of dader was van cyberpesten,

zijn er geen resultaten bekend. Dit werd niet bevestigd. Verder is er geen opmerkelijk verband te zien tussen de manier waarop men in aanraking komt met cyberpesten en de onderwijsvorm.

Zie “Ooit in aanraking gekomen met cyberpesten?” in bijlage 3: “Enquêteresultaten visueel weergegeven”

3.3. Betekenis van cyberpesten

Resultaten meisjes:

Onvriendelijke/kwetsende reacties	73,39%
Kwetsende/bedreigende berichten	91,94%
Kwetsende/beschamende foto's/filmpjes	85,48%
Kwetsende/beschamende pagina's	77,42%
Geheimen van anderen openbaar maken	70,16%
Opzettelijk iemand negeren	10,48%

Resultaten jongens:

Onvriendelijke/kwetsende reacties	56,86%
Kwetsende/bedreigende berichten	77,45%
Kwetsende/beschamende foto's/filmpjes	76,47%
Kwetsende/beschamende pagina's	63,73%
Geheimen van anderen openbaar maken	57,84%
Opzettelijk iemand negeren	5,88%

Uit bovenstaande resultaten kan men afleiden dat meisjes de enquêtevoorbeelden sneller bij het cyberpesten rekenen dan jongens. Dit merkt men op aan de hogere percentages gegeven door meisjes dan door jongens. Verder hebben meisjes, in tegenstelling tot jongens, er meer moeite mee wanneer ze opzettelijk genegeerd worden. Het is opmerkelijk dat de betekenis van cyberpesten voor iedereen anders is, losstaand van de onderwijsvorm, leeftijd of de manier waarop men al dan niet in aanraking is gekomen met cyberpesten. De betekenis die men aan cyberpesten geeft is erg subjectief en verschilt van persoon tot persoon.

Zie “Betekenis cyberpesten” in bijlage3: “Enquêteresultaten visueel weergegeven”

3.4. Resultaten vragen voor slachtoffers

Resultaten meisjes:

Uit de antwoorden van de vrouwelijke slachtoffers bleek dat er 11 maal sprake was van “meerdere daders” tegenover 6 gevallen met “één dader”. Onderstaand vindt men de resultaten omtrent de relatie tussen het slachtoffer en dader van het cyberpesten.

Relatie met de dader van het cyberpesten	aantal leerlingen
Ik ken de dader van het cyberpesten niet.	5
De dader van het cyberpesten is een klasgenoot.	9
De dader van het cyberpesten zit op dezelfde school.	2
Ik ken de dader van het cyberpesten, buiten de schoolcontext.	1

Bij bovenstaande gegevens wordt er telkens gesproken over één dader, maar naar aanleiding van de resultaten omtrent het aantal daders, kan er ook sprake zijn van meerdere daders en eventueel meerdere klasgenoten. Of de mogelijkheid bestaat dat het slachtoffer sommige daders kende en anderen niet.

Van de 17 vrouwelijke slachtoffers van cyberpesten, hebben 8 meisjes hulp gezocht. Als leerling kan men bij verschillende personen en instanties hulp zoeken. Onderstaand ziet men de resultaten van de meisjes in de Provinciale Handelsschool, waaruit men kan afleiden dat de meeste hulp werd gezocht bij ouders en vrienden.

Waar zoeken de vrouwelijke slachtoffers van het cyberpesten hulp?	aantal leerlingen
bij klasgenoten	3
bij vrienden	6
bij ouders	7
bij leerkrachten	4
bij leerlingenbegeleiders	3
bij directie	2
bij het CLB	4

Maar niet iedereen durft de stap te zetten tot het vragen van hulp. Er waren namelijk 4 meisjes die geen stappen hadden ondernomen, o.w.v. verschillende redenen.

Reden van het niet zoeken naar hulp	aantal leerlingen
Het zou vanzelf wel stoppen	2
Niemand doet er iets aan	2
Het is beter om er geen aandacht aan te besteden	1

Verder waren er 3 vrouwelijke slachtoffers die niet meer actief zijn op het sociaal medium waar het cyberpesten plaatsvond.

Nog een andere manier om het cyberpesten proberen te stoppen, is de daders zelf aanspreken. Dit gebeurde door 3 meisjes, waarvan 3 keer face to face en geen enkele keer via het internet.

Hieronder vindt men een overzicht van de manieren waarop men geholpen werd of waarop men een poging ondernam om het cyberpesten te stoppen, telkens met een bijhorende score op tien:

Ik toonde geen interesse en het pesten stopte vanzelf.	10
Toen ik op 12 jarige leeftijd gepest werd via het internet, kreeg ik hulp van mijn ouders.	7
Ik heb hulp gezocht en de dader(s) face to face aangesproken.	8
Ik heb niets gedaan en uiteindelijk loste het zich vanzelf op.	3
Mijn vrienden waren mijn grootste steun.	10
Ik kreeg steun van mijn vrienden en ouders. Ik probeerde me er niet van aan te trekken.	9
Er werd gesproken met beide partijen, maar het is nooit helemaal gestopt.	5
Er waren gesprekken met CLB en vrienden.	2
Ik heb hulp gezocht bij het CLB, maar de dader(s) stopte(n) niet. Ik zette me erover.	2
Er werd me hulp beloofd door de school, maar er gebeurde niets.	1
Ik heb de dader(s) zelf aangesproken, face to face.	8
Ik heb hulp gezocht en heb de dader(s) face to face aangesproken. Ik ben niet meer actief op het sociaal medium waarop het cyberpesten plaatsvond.	8

Resultaten jongens:

Bij de jongens was er 8 keer sprake van “meerdere daders” en 2 keer van “één dader”. Bij onderstaande gegevens wordt er opnieuw over één dader gesproken, maar kan er dus ook sprake zijn van meerdere daders.

Relatie met de dader van het cyberpesten	aantal leerlingen
Ik ken de dader van het cyberpesten niet.	1
De dader van het cyberpesten is een klasgenoot.	3
De dader van het cyberpesten zit op dezelfde school.	4
Ik ken de dader van het cyberpesten, buiten de schoolcontext.	4

Van de 10 mannelijke slachtoffers van cyberpesten, hebben 4 jongens hulp gezocht. Daarvan zochten de meeste jongens hulp bij ouders en directie.

Waar zoeken de mannelijke slachtoffers van het cyberpesten hulp?	aantal leerlingen
bij klasgenoten	1
bij vrienden	2
bij ouders	3
bij leerkrachten	2
bij leerlingenbegeleiders	2
bij directie	3
bij het CLB	2

Twee jongens hebben geen enkele stap ondernomen, met als redenen: het is beter om er geen aandacht aan te besteden, niemand doet er iets aan, ik kende de daders niet. Deze redenen werden elk eenmaal aangeduid. Verder zijn er twee mannelijke leerlingen die niet meer actief zijn op het sociaal medium waar het cyberpesten plaatsvond, en werd(en) de dader of daders aangesproken door 4 jongens, waarvan 3 jongens het face tot face deden en 1 jongen via het internet.

Hieronder opnieuw een overzicht met de hulp die men kreeg of de pogingen die men ondernam om het pesten te stoppen, telkens met een score op tien:

Ik heb de daders zelf aangesproken, waarna het cyberpesten stopte.	9
Ik heb de dader gehackt en de ongewenste reactie verwijderd.	10
Ik ging naar een andere school.	8
Er waren gesprekken omtrent de reden van het cyberpesten, waarna het cyberpesten dezelfde dag nog stopte.	9
Ik kreeg hulp van mijn ouders en ben niet meer actief op het sociaal medium waarbij het cyberpesten plaatsvond.	9

Ik heb hulp gezocht en ben niet meer actief op het sociaal medium.	6
Ik heb de dader(s) face tot face aangesproken.	6
Ik heb de dader slaag gegeven.	10
Ik werd op geen enkele manier geholpen.	1

3.5. Resultaten vragen voor daders

Resultaten meisjes:

Van de 124 meisjes die de enquête invulden, waren er 3 daders van cyberpesten. Daarnaast was er nog 1 meisje zowel dader als slachtoffer. Onderstaand vindt men de toelichting van enkele daders van cyberpesten.

<p>Eerste persoon (16 jaar):</p> <p>“De persoon die gepest werd via het internet zette vervelende statussen in de klasgroep. Hierdoor kreeg ik ook stress en deed ik mee met de anderen. Ik maakte opmerkingen over haar vervelende statussen en zei dat ze moest stoppen. Uiteindelijk stelde de persoon zich nog meer aan, maar ik wist wel dat ze zich slecht had gevoeld.”</p>
<p>Tweede persoon (17 jaar):</p> <p>“Toen ik 13 jaar was, plaatste ik kwetsende reacties onder een foto van iemand. Waarom ik dit deed, weet ik niet precies. Het begon met kleine woordjes en de hele klas deed er aan mee. Na verloop van tijd werden er ook scheldwoorden en bedreigingen geuit. Het slachtoffer werd onzeker, voelde zich buitengesloten en was bang.”</p>
<p>Derde persoon (18 jaar):</p> <p>“Ik benoem mezelf als dader van cyberpesten omdat hetgeen dat ik deed, benoemd wordt als cyberpesten. Ik cyberpeste omdat ik er zin in had. Wat ik precies deed of zei, weet ik niet meer.” (De gevolgen werden niet ingevuld.)</p>
<p>Vierde persoon (+18 jaar):</p> <p>“Ik heb iemand gepest via het internet, omdat ik deze persoon haatte en er ruzie mee had. Ik gebruikte scheldwoorden. Het slachtoffer vond het grappig.”</p>

Resultaten jongens:

Bij de jongens was er sprake van 2 daders, 1 leerling die zowel slachtoffer als dader was en 1 leerling die zowel slachtoffer als dader is.

<p>Eerste persoon (16 jaar):</p> <p>“Ik bedreigde iemand via het internet, omdat me hetzelfde werd aangedaan. Hij pestte me ook en ik mag hem niet. Ik zei “kom vechten”, omdat hij hetzelfde zei. Uiteindelijk kreeg hij slaag.”</p>
<p>Tweede persoon (16 jaar):</p> <p>“Toen ik 11 of 12 jaar was, richtte ik samen met een ander meisje een pagina op tegen een klasgenoot. Ze was raar en we konden er niet goed mee opschieten. We scheldden haar uit, plaatsten bedreigende berichten en verspreidden haat. Ik weet niet welke gevolgen dit met zich meebracht, misschien voelde ze zich gekwetst?”</p>
<p>Derde persoon (18 jaar):</p> <p>“Op de pagina “mooiste tiener van België” plaatste ik bijnamen onder foto’s, zoals “fietsrek” bij een meisje met een beugel en “drie kilo patatten alstublieft” bij een dikke jongen. Ik deed het uit verveling en vond het wel grappig. De pagina werd niet meer echt gebruikt, dus ik weet niet of de persoon het ooit gezien heeft. Ik denk dat dit geen gevolgen had?”</p>
<p>Vierde persoon (18 jaar):</p> <p>“Ik heb ooit een vernederende foto op Facebook gedeeld, omdat het grappig leek. Nadien heb ik de foto terug verwijderd , waardoor het geen gevolgen met zich meebracht.”</p>

3.6. Resultaten algemene vragen

Onderstaand vindt men een aantal tabellen met enquêteresultaten. De tabellen zijn onderverdeeld in de resultaten van de 124 meisjes en 102 jongens. Uitleg bij enkele gegevens:

- hoogste score: Dit is de score die het meest werd gestemd. De score en het aantal stemmen worden vermeld.
- score hoger dan 5: Dit is het percentage leerlingen dat een score hoger dan 5 gaf.
- gemiddelde score: Dit zijn alle scores opgeteld en gedeeld door het aantal leerlingen.
- mediaan: Dit is de score van de persoon die zich in het midden bevindt. Er zijn evenveel leerlingen die een lagere score als hem/haar geven en leerlingen die een hogere score geven.

3.6.1. Hulp van vrienden

Meisjes	
hoogste score	score 8 met 28 stemmen
score hoger dan 5	75%
gemiddelde score	score 7,37
mediaan	score 8

Jongens	
hoogste score	score 10 met 32 stemmen
score hoger dan 5	94,12%
gemiddelde score	score 8,31
mediaan	score 9

3.6.2. Hulp van ouders

Meisjes	
hoogste score	score 10 met 30 stemmen
score hoger dan 5	72,58%
gemiddelde score	score 7,05
Mediaan	score 8
Jongens	
hoogste score	score 10 met 24 stemmen
score hoger dan 5	73,53%
gemiddelde score	score 7,06
Mediaan	score 8

Opmerkelijk:

- 1 meisje gaf een score 0.
- De positieve lijn in de grafiek van de meisjes, terwijl dit bij de jongens niet het geval is.

3.6.3. Hulp van leerkrachten / leerlingenbegeleiders

Meisjes	
hoogste score	score 6 met 24 stemmen
score hoger dan 5	52,42%
gemiddelde score	score 5,23
Mediaan	score 6
Jongens	
hoogste score	score 1 met 18 stemmen
score hoger dan 5	56,86%
gemiddelde score	score 5,36
Mediaan	score 6

Opmerkelijk:

- 2 meisjes gaven een score 0.

3.6.4. Hulp van directie

Meisjes	
hoogste score	score 1 met 22 stemmen
score hoger dan 5	44,35%
gemiddelde score	score 4,95
mediaan	score 5
Jongens	
hoogste score	score 1 met 25 stemmen
score hoger dan 5	50,98%
gemiddelde score	score 5,10
mediaan	score 6

Opmerkelijk:

- 1 meisje gaf een score 0.

3.6.5. Hulp van het CLB

Meisjes	
hoogste score	score 7 met 24 stemmen
score hoger dan 5	57,26%
gemiddelde score	score 5,75
mediaan	score 7
Jongens	
hoogste score	score 1 met 20 stemmen
score hoger dan 5	56,86%
gemiddelde score	score 5,73
mediaan	score 6

Opmerkelijk:

- 2 meisjes gaven de score 0. De opmerkingen hierbij waren: het CLB helpt niet subtiel, het CLB verergert het alleen maar.
- 1 jongen gaf de score 0.

Zie “Wie zou jou het beste kunnen helpen of hoe tevreden ben je over de hulp die je kreeg?” in bijlage 3: “Enquêteresultaten visueel weergegeven”

3.7. Resultaten preventie cyberpesten

Op welke manier vind je dat cyberpesten meer moet worden tegengegaan? Dit betekent het preventief omgaan met cyberpesten, hoe het kan voorkomen worden. Er kwamen veel ideeën naar boven bij het stellen van deze open vraag. Alle ideeën werden overlopen en in een paar grotere gehelen ondergebracht.

De overgrote meerderheid van de leerlingen denkt dat cyberpesten kan voorkomen worden door klassikale lessen waarbij hoofdzakelijk op het volgende wordt ingegaan: hoe omgaan met sociale media, wat kan men op internet plaatsen en wat beter niet, bewustmaking van de gevolgen van cyberpesten en getuigenissen van echte slachtoffers in de klas. Tijdens deze lessen moet er ruimte zijn voor een eigen inbreng van de leerlingen. Ook een workshop rond cyberpesten werd door een leerling voorgesteld.

Affiches, reclameborden op straat of reclamespots op tv werden door een groot aantal leerlingen neergeschreven.

Daarnaast denken veel leerlingen dat zwaardere straffen het risico op cyberpesten zou verkleinen. Als jongeren weten hoe ernstig de gevolgen van hun daden kunnen zijn, zijn ze misschien minder snel geneigd om te cyberpesten.

Eén van de meisjes zei dat er meer activiteiten op school moeten komen, zodat de leerlingen elkaar beter leren kennen en de kans op pesten kleiner wordt. Nog een ander meisje stelde voor dat de leerkrachten leerlingen toevoegen op sociale media. Op deze manier is er meer toezicht op hetgeen zich er tussen de leerlingen afspeelt.

Een aantal leerlingen schreven op dat er weinig tegen cyberpesten te doen valt en dat men dus niets moet ondernemen ertegen. Vooral jongens hadden deze mening. Sommige jongens schreven ook dat men al goed bezig is om cyberpesten tegen te gaan.

3.8. Resultaten cyberpesten curatief

Wanneer men vraagt of het cyberpesten meer moet worden aangepakt, schrijft het overgrote deel van de leerlingen dat cyberpesten meer bestraft moet worden. Hiermee bedoelen ze straffen, sancties, maatregelen, boetes en zwaardere straffen zoals gevangenisstraffen (bijvoorbeeld van 1 week), werkstraffen of officiële huisarresten vanuit gerechtelijke instanties.

Nog een groot aantal leerlingen vindt dat cyberpesten moet aangepakt worden door een gesprek te laten aangaan tussen dader en slachtoffer. Twee meisjes stemden echter voor gesprekken, met enkel en alleen de dader waarbij er een waarschuwing aan hem of haar kan worden gegeven. Een aantal andere leerlingen stelden voor dat er afspraken worden gemaakt met de dader.

Sommige leerlingen vinden dat de daders van cyberpesten de toegang tot het sociaal medium moet verboden worden.

Een klein aantal leerlingen schreef het volgende: ik weet het niet, soms wordt het erger. Hier komt opnieuw de angst tevoorschijn die sommige leerlingen ervaren wanneer ze twijfelen om het cyberpesten al dan niet aan te pakken.

3.9. Opmerkingen

Door de meisjes werden volgende opmerkingen gegeven:

Men moet elkaar helpen en niet zwijgen.
Er wordt te weinig aandacht aan besteedt en te weinig aan gedaan.
Fijn dat je dit onderwerp kiest, misschien wordt er echt iets aan gedaan.
Cyberpesten moet stoppen. Ik ken vriendinnen die gepest werden op het internet en dat doet pijn.
Slachtoffers moeten zich veilig voelen. Het CLB laat alles weten aan de ouders en maakt er een soep van.
Cyberpesten moet aangepakt worden, tenzij ze het zelf hebben gezocht door bijvoorbeeld naaktfoto's te versturen.
Het CLB moet zich meer aanspreekbaar opstellen, de stap is te groot om je hulp daar te zoeken.
Het moet stoppen, mensen plegen er zelfmoord van.
Het CLB moet de ouders niet op de hoogte brengen. Dit verergert het alleen maar, terwijl het slachtoffer hen in vertrouwen neemt.
Niemand verdient het om gepest te worden.

Door de jongens werden volgende opmerkingen gegeven:

Cyberpesten is belachelijk, men moet respect hebben voor elkaar.
Cyberpesten is kinderachtig, zwak, laf en onnodig. Niemand hoort zoiets mee te maken.
Pest de dader gewoon terug.
Het is verloren moeite om er iets aan te doen.
Ik scheld veel tegen onbekenden wanneer ik online game.
Het is prachtig van je om dit te maken.

3.10. Verschillen per leeftijdscategorie en onderwijsvorm

Bij de bovenstaande enquêteresultaten werden de meisjes en jongens inmiddels met elkaar vergeleken en waren er een aantal verschillen op te merken, zoals: het voorkomen van cyberpesten is groter bij meisjes, meisjes hebben meer vertrouwen in het CLB, enzovoort.

De enquêtes werden echter ook op een manier verwerkt waaruit men mogelijke verschillen tussen de leeftijden en onderwijsvormen kon afleiden. Uit de verwerking van de resultaten blijken hier geen opvallende verschillen te zijn. Cyberpesten en de rollen dader, slachtoffer, getuige komen in de Provinciale Handelsschool evenveel voor in de richtingen aso, bso en tso. De betekenis die men aan cyberpesten geeft is ook niet afhankelijk van de leeftijd of onderwijsvorm. Het enige wat er wel opviel, was het feit dat cyberpesten eerder op jongere leeftijd voorkomt. Op welke leeftijd het cyberpesten plaatsvond werd niet bevraagd tijdens de enquête, maar toch kon men uit de antwoorden afleiden dat het vaak plaatsvond rond de iets jongere leeftijd, namelijk tussen 12 en 14 jaar. Bij de vraag of men dader of slachtoffer IS of WAS, werd er (op één uitzondering na) altijd WAS aangeduid. Daarbij schreven sommige daders de leeftijd waarop ze cyberpesten neer.

4. Gesprekken met de leerlingenbegeleidsters

Marijke Vertessen, leerlingbegeleidster van de leerlingen bso in de Provinciale Handelsschool Hasselt, vertelde dat de school ongeveer vier tot vijf keer per schooljaar in aanraking komt met cyberpesten. Dit doet zich voornamelijk voor bij de meisjes met een leeftijd van 15 jaar, oftewel meisjes in het derde middelbaar. Vaak is er sprake van haatmails of het versturen van roddels, met behulp van de gsm's of smartphones. Tijdens de lessen PAV, Project Algemene Vakken, wordt er een hoofdstuk aan cyberpesten besteedt. Hierbij merkt mevrouw Vertessen op dat de leerlingen een zekere interesse hebben voor het onderwerp en krijgen de leerlingen ook de kans om hun eigen ervaringen en meningen met elkaar te delen. Als leerlingbegeleidster heeft mevrouw Vertessen geen specifieke noden i.v.m. cyberpesten, de voorvallen die zich voordoen worden vrijwel meteen opgelost. Wel vindt ze het belangrijk dat de leerlingen weten waar ze terecht kunnen voor het geval ze gepest worden, al dan niet via het internet. Daarom stellen de leerlingbegeleiders zich tijdens het begin van het schooljaar voor in elke klas.

De leerlingbegeleidster van de tweede graad aso en tso, Marie-Jeanne Bosloers, voerde twee klasgesprekken over cyberpesten, nadat de enquêtes over cyberpesten waren afgenomen. Mevrouw Bosloers werd hierbij verrast door o.a. het grote verschil tussen de klas in het derde middelbaar en de klas in het vierde middelbaar. Enkele jongens uit het derde middelbaar, vinden cyberpesten "grappig" en kunnen de mogelijke negatieve gevolgen voor slachtoffers nog niet inschatten. In het vierde middelbaar was dit wel het geval en vond men cyberpesten iets "onnozel". Daarnaast was mevrouw Bosloers verbaasd over het aantal uren tijdsbesteding van jongeren aan sociale media. Er was namelijk één leerling die beweerde dat hij gemiddeld 8 uren per dag aan sociale media besteedt, waardoor zijn aantal uren slaap en schoolresultaten in het gedrang komen. Ook de kloof tussen de jongeren en

hun ouders was opmerkelijk. Veel ouders weten niet dat hun kinderen zoveel tijd besteden aan sociale media en hebben er steeds minder controle over. Door de steeds vernieuwde technologieën, zoals bijvoorbeeld de smartphones, is internet overal en altijd aanwezig. Mevrouw Bosloers vindt voorvallen met cyberpesten moeilijk op te lossen, dit door verschillende redenen. Ten eerste komt cyberpesten zeer sporadisch voor en is er geen stappenplan voorzien. Cyberpesten komt gemiddeld een viertal keren per schooljaar aan bod, maar van dit schooljaar zijn er nog geen gevallen bekend. Ten tweede heerst er een waas van geheimzinnigheid waar men geen vat op kan krijgen. Je ziet niet wat er zich allemaal afspeelt op het internet, en buiten de schooluren kan het pesten gewoon verder gaan. Daarbij is er vaak sprake van meerdere daders en in sommige gevallen van anonieme daders. Dit zijn voorbeelden die maken dat cyberpesten een complex gegeven is. Volgens mevrouw Bosloers vinden jongeren het belangrijk dat er naar hen geluisterd wordt wanneer zij het slachtoffer zijn van cyberpesten, en dat er hiervoor begrip is. Sociale media behoort nu eenmaal tot de leefwereld van jongeren en de negatieve gevolgen ervan mogen niet in de doofpot gestoken worden. Mevrouw Bosloers vindt het interessant wanneer ze, bijvoorbeeld door een klasgesprek, in de leefwereld van jongeren kan binnentreden. Het verruimt haar kennis over de sociale media en de omgang van jongeren ermee.

Pascale Renkens, leerlingbegeleidster van de derde graad aso en tso, vertelde dat in het geval van cyberpesten onmiddellijk de dader aangesproken wordt en diens ouders hiervan op de hoogte worden gebracht. Hiermee wil men duidelijk maken dat de school pesten in het algemeen en cyberpesten in het bijzonder absoluut niet toelaat. Wanneer men spreekt over cyberpesten, bedoelt men vaak het rondsturen van uitdagende foto's of het voeren van kwetsende gesprekken over het slachtoffer. Om de relatie tussen het slachtoffer en de dader te herstellen, wordt er gebruik gemaakt van een herstelgesprek. Indien er meerdere personen bij het pesten betrokken zijn, wordt de No Blame techniek ook wel toegepast. Zover als mevrouw Renkens zich kan herinneren, heeft men hier nog nooit negatieve ervaringen mee gehad. Wel moet men de leerlingen soms herinneren aan de eerder gemaakte afspraken. Wanneer de No Blame methode niet zou werken, zal de school overgaan tot het geven van een strafstudie, tijdelijke schorsing of een tuchtcontract. Het tuchtcontract houdt het volgende in: de leerling krijgt 100 kredietpunten. Vooraf wordt specifiek wangedrag telkens omschreven met een aantal kredietpunten. Wanneer de leerling dit wangedrag stelt, verliest hij/zij het aantal kredietpunten dat beschreven staat bij het soort wangedrag. Wanneer de 100 kredietpunten op zijn, wordt de leerling definitief geschorst. Mevrouw Renkens merkt op dat er een zekere aarzeling is bij de leerlingen om hulp te zoeken. Hierdoor gebeurt het regelmatig dat de eerste signalen omtrent pesten van medeleerlingen of leerkrachten komen.

5. Gesprekken met het CLB

In de meeste gevallen komen de signalen van cyberpesten als eerste bij de leerlingbegeleiders terecht, maar soms gebeurt het ook dat de eerste melding op het CLB terecht komt. Wanneer dit het geval is, gaat men de situatie eerst exploreren of duidelijk krijgen. Men gaat vragen wie er op de hoogte is, wat er al ondernomen is geweest en waarmee men kan helpen. Wanneer er nog niets ondernomen is, kan het CLB voorstellen om het herstelgesprek te voeren of de No Blame methode toe te passen. In sommige gevallen kan het cyberpesten echter zulke grote proporties aannemen of gevolgen veroorzaken, waardoor een gesprek tussen dader en slachtoffer niet meer mogelijk is. Wanneer dit het geval is, kan men de leerlingen enkel begeleiden op het vlak van het psychosociaal functioneren. Een voorbeeld: Een meisje en een jongen van verschillende leeftijd zitten op dezelfde school. Er werd een naaktfoto van het meisje rondgestuurd en de jongen werd hiervan verdacht. Als gevolg werd er een gerechtelijk onderzoek ingesteld, maar nog steeds is de schuld van de jongen niet bewezen. De jongen voelt zich zodanig slecht door de situatie, waardoor hij kampt met concrete suïcidegedachten. Hij is bang om berichten te verzenden die verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden en hij heeft schrik voor de politie. Doordat beide partijen niet met elkaar kunnen communiceren, kan het CLB het probleem niet oplossen. Wel kan het CLB de leerlingen bijstaan en ervoor zorgen dat ze goed mogelijk kunnen functioneren, ook op school. Bij dit voorbeeld werd de jongen in eerste instantie doorverwezen naar het CGG, maar daar was een begeleiding niet mogelijk doordat het slachtoffer hier reeds in begeleiding was. Hierdoor werd de jongen verder doorverwezen naar de huisarts en maakt hij gebruik van de begeleiding door Reling.

Hulpvragen omtrent cyberpesten komen over het algemeen niet veel voor bij het PCLB, vooral niet in verhouding tot het werkelijk plaatsvinden van cyberpesten. Dit heeft verschillende oorzaken: de eerste signalen komen meestal bij de leerlingbegeleiders terecht, cyberpesten bevindt zich eerder in de privésfeer dan in de schoolsfeer, en de stap naar de hulpverlening door het CLB is voor sommige leerlingen te groot. Leerlingen weten niet wat er zal gebeuren wanneer ze het vertellen en ze zijn bang dat de situatie zal verergeren.

6. Conclusies

Het verschil tussen jongens en meisjes

Cyberpesten is een complex gegeven en raakt bij vele mensen een gevoelige snaar. Bij jongens is er een grotere verscheidenheid aan meningen over cyberpesten, dan bij meisjes. Sommige jongens merken het cyberpesten niet op, anderen zijn van mening dat er al

voldoende rond gewerkt wordt, en nog anderen zien geen problemen omdat je altijd je computer kan uitzetten. Toch zijn er ook een aantal jongens die het probleem van cyberpesten aanhalen, het goed vinden dat er iets aan gedaan wordt en meedenken over mogelijke verbeteringen op het gebied van het preventief en curatief aanpakken van cyberpesten. Meisjes delen meer eenzelfde visie, namelijk dat niemand het verdient om gepest te worden via het internet.

De subjectiviteit rond cyberpesten

Deze verschillende visies over cyberpesten hebben misschien de subjectiviteit rond cyberpesten als oorzaak. Wanneer spreekt men over cyberpesten? Is het wanneer iemand een kwetsende of beledigende reactie onder een foto plaatst? Of moet men dit zien als een grapje? Of is het misschien een grapje als het slechts één keer voorkomt en spreekt men over cyberpesten wanneer het meerdere keren voorkomt? Maar vanaf hoeveel beledigende of kwetsende reacties onder een foto, spreekt men dan van cyberpesten? Zoals men kan zien, kan men eindeloos discussiëren over wat cyberpesten nu precies inhoudt. Cyberpesten is nu eenmaal voor iedereen anders.

Cyberpesten bij meisjes

Cyberpesten komt globaal genomen het meeste voor bij meisjes, rond een leeftijd van 12 tot 15 jaar. Dit komt doordat zij eerder indirect pesten, door bijvoorbeeld roddels te verspreiden of elkaar uit te sluiten. Sociale media zijn hier het ideale middel voor. Je kan iemand anders zwart maken zonder dat de persoon in kwestie het opmerkt. Als je toch wil laten merken dat je de persoon niet mag, kan je er eventueel voor kiezen om deze persoon anoniem te kwetsen. Cyberpesten creëert ook een soort van veiligheid voor de dader. De dader beslist wanneer hij of zij pest en kan ongestoord en onbeschaamd zijn gang gaan, hij of zij ziet de reactie van het slachtoffer immers toch niet. Voor het slachtoffer is het omgekeerde echter de realiteit. Doordat het pesten via het internet en berichten gebeurt, kan het elk moment van de dag opduiken. Volgens de enquêteresultaten vindt het cyberpesten het meeste plaats op Facebook.

Het gebruik van sociale media

De hoge aanwezigheid van sociale media onder de jongeren is nu eenmaal de realiteit en zal men niet meer kunnen veranderen. Zoals de huidige kleuters en lagere schoolkinderen gebruik leren maken van tablets, is de jongerengeneratie van tegenwoordig opgegroeid met sociale media. Wanneer men slachtoffer is van cyberpesten, kan men inderdaad de vraag

stellen of het gebruik van sociale media wel zo noodzakelijk is. Waarschijnlijk zal het antwoord “neen” zijn, maar zal men het er toch moeilijk mee hebben om er vanaf te stappen. Het hoort nu eenmaal bij het dagelijks leven van de jongeren, ondanks dat vele jongeren uit verveling gebruik maken van sociale media. Maar naast het risico om in aanraking te komen met cyberpesten, brengen sociale media ook nog een aantal voordelen met zich mee die het gebruik ervan in stand houden. Veel jongeren gebruiken sociale media bijvoorbeeld om contact te houden met vrienden of liefjes, of om op de hoogte te blijven van de actualiteit. Wanneer je bijvoorbeeld geen lid bent van Facebook, weet je niet wie met wie optrekt, wie met wie een relatie heeft enzovoort.

De verschillende stappen bij cyberpesten

Wanneer men het slachtoffer is van cyberpesten, kan men verschillende stappen ondernemen. Men kan niets doen in de hoop dat het vanzelf zal stoppen, of vanuit de overtuiging dat het alleen maar erger wordt wanneer men er iets aan doet. Een andere optie is het zoeken van hulp of het probleem zelf aanpakken. Uit de resultaten bleek dat slachtoffers die de dader zelf face to face aangesproken hadden, zichzelf een hoge score gaven bij het oplossen van het probleem. Hulp zoeken kan men bij verschillende personen, zoals vrienden, ouders, leerkrachten/leerlingebegeleiders, directie en CLB. Opvallend scoorden vrienden zeer goed bij zowel meisjes als jongens. Ook de ouders behaalden hoge resultaten, maar met een klein verschil tussen de meisjes en jongens. Meisjes hebben iets meer vertrouwen in hun ouders dan jongens. Leerkrachten/leerlingenbegeleiders, directie en CLB scoorden niet zo goed, waarvan de directie het minst goed en de leerkrachten/leerlingebegeleiders op de tweede plaats. Het CLB scoorde voornamelijk slecht bij de jongens. De meeste jongens stemden een score 0, de meest meisjes scoorden een 7. Volgende opmerkingen werden op de enquête ingevuld: het CLB haalt de ouders erbij en maakt er een soep van, het CLB moet de ouders niet betrekken want de leerling vertrouwt hen.

Cyberpesten preventief en curatief

Wanneer men kijkt naar de ideeën van de jongeren m.b.t. de preventie van cyberpesten, vindt de meerderheid dat cyberpesten beter kan worden aangepakt d.m.v. klassikale lessen en klasgesprekken. Daarnaast vindt een groot aantal leerlingen dat zwaardere straffen het cyberpesten zou kunnen voorkomen. Wanneer de daders weten wat er hen boven het hoofd hangt, zijn ze misschien minder snel geneigd om tot cyberpesten over te gaan. Wanneer men zich toch bezondigt aan het pesten via het internet en hiervoor een zwaardere straf krijgt, zal men misschien minder snel hervallen in zijn of haar slechte gewoonte. Bij het

aanpakken van cyberpesten stelden ook veel leerlingen gesprekken tussen dader en slachtoffer voor.

7. Aanbevelingen

Door de waarderingvragen omtrent het vertrouwen in bepaalde hulpverleners en de open vragen omtrent het voorkomen en aanpakken van cyberpesten, bedacht ik een aantal ideeën.

Veel leerlingen stelden het volgende voor om cyberpesten beter te voorkomen en aan te pakken, namelijk klassikale lessen en gesprekken tussen dader en slachtoffer. Daarom heb ik een PowerPointpresentatie gemaakt die zowel de school als CLB-medewerkers kunnen gebruiken, zowel in de klas, als bij kleine groepen leerlingen, als bij een gesprek tussen dader en slachtoffer. Men moet afhankelijk van het soort gesprek, beslissen welke elementen men uit de PowerPoint zal gebruiken.

Wanneer men de presentatie in een klas geeft, kan men ze volledig gebruiken. Daarom zal ik de PowerPointpresentatie uitleggen in functie van een klassikale les of klasgesprek. (zie bijlage 4: "PowerPointpresentatie cyberpesten")

Hoe belangrijk is sociale media voor jou?

De PowerPoint start met de vraag: Hoe belangrijk is sociale media voor jou? In de klas is er voor iedereen die wenst, de mogelijkheid om te antwoorden. Wanneer men deze vraag in een gesprek met een slachtoffer voert, kan het volgende gebeuren: ofwel antwoordt de leerling dat hij of zij hier veel belang aan hecht en dit onmogelijk kan missen, ofwel beweert hij of zij best zonder te kunnen. Wanneer men best zonder kan, kan je misschien doorgaan met vragen zoals: Waarvoor gebruik je het? Wanneer gebruik je het? Vindt je het leuk om het te gebruiken? Enzovoort. Wanneer de antwoorden op deze vragen eerder negatief zijn, kan je vragen waarom en met welk doel het sociaal medium nog gebruikt wordt? Misschien beslist de jongere zelf om zich non actief te maken.

Wat betekent cyberpesten voor jou?

Indien echter het omgekeerde het geval is en de leerling of leerlingen veel belang hechten aan sociale media, kan men vragen naar de betekenis van cyberpesten. Dit gebeurt in eerste instantie in een volledig open vraag waarbij alle antwoorden en concrete voorbeelden kunnen gegeven worden.

Daarna worden er echter concrete voorbeelden van cyberpesten getoond, die van toepassing kunnen zijn in verschillende situaties. Hierbij zullen dan ook verschillende vragen gesteld worden waarbij de CLB-medewerker zelf kan kiezen hoever men hierbij gaat. Bij een foto van een dronken jongen kan men bijvoorbeeld volgende vragen stellen: Zou je het erg vinden als je vrienden deze foto in je gesloten vriendengroep plaatsen? Zou je het erg vinden als je vrienden deze foto in het openbaar op Facebook plaatsen? Zou je het erg vinden moesten kennissen deze foto in het openbaar op het internet plaatsen? Zou je het erg vinden moesten mensen met wie je niet goed kan opschieten deze foto op het internet plaatsen? Zou je het erg vinden moest een familielid deze foto op Facebook zien?

De verschillende rollen bij (cyber)pesten

Wanneer iedereen heeft nagedacht over zijn of haar eigen betekenis over cyberpesten, kan men overgaan tot de uitleg van de verschillende rollen bij pesten. Men geeft kort weer welke rollen mensen innemen bij pesten en men vraagt aan enkele leerlingen welke rol zij denken in te nemen en welke zij zouden willen innemen. Waarschijnlijk willen een aantal leerlingen niet toegeven wanneer ze een rol van meeloper innemen. Daarom is het belangrijk om kort het bystandereffect toe te lichten en hierover een filmpje te tonen. Het bystandereffect of de gedeelde verantwoordelijkheid wil zeggen dat mensen niet helpen wanneer meerder mensen getuigen zijn van iets dat niet juist is. Hierdoor gaan de leerlingen zich misschien meer bewust zijn van hun normale reacties en tevens normale gedrag. Ze gaan zich minder schamen om het feit dat ze in het verleden wel eens de rol van meeloper hebben ingenomen en gaan er misschien eerlijk voor uit durven komen. Door enkele eerlijke verhalen kan er een open klasgesprek tot stand komen. Bijkomend kan men vragen op welk manier zij al ooit in aanraking zijn gekomen met cyberpesten.

Cyberpesten is strafbaar

De leerlingen worden gewezen op de gevolgen die cyberpesten met zich meebrengt, zowel emotioneel voor het slachtoffer als wettelijk voor de dader. Door duidelijk te maken dat cyberpesten niet wordt geaccepteerd en dit in sommige gevallen straffen met zich meedraagt, kunnen daders van cyberpesten afschrikt worden.

Subassertief, agressief en assertief gedrag

Door het verschil tussen subassertief, agressief en assertief gedrag uit te leggen, kunnen de leerlingen bij elkaar oefenen om op een correcte assertieve manier te reageren op het ongewenst gedrag van een ander. Dit is interessant voor de slachtoffers die de hulp naar de

hulpverlening niet zo snel durven te zetten en degenen die het probleem liever eerst zelf willen oplossen.

Film 'Cyberbully'

De Film 'Cyberbully' van ABC Family is een aanrader om aan de leerlingen te tonen, eventueel tijdens een uur studie of net voor de vakanties. Het is een luchtige film, maar tegelijkertijd op sommige momenten ook verrassend. Deze film kan men volledig bekijken via Youtube.

Enquête cyberpesten

Wanneer een secundaire school een beeld wil hebben over de aanwezigheid van cyberpesten onder de leerlingen, kan men altijd gebruik maken van de enquête.

8. Besluit

Sociale media worden veelvuldig gebruikt door jongeren en cyberpesten is voor vele jongeren een gevoelig onderwerp, vooral voor meisjes. Uit de onderzoeksresultaten werden er een aantal conclusies en aanbevelingen geformuleerd. Hierbij baseerde ik me voornamelijk op de ideeën van de leerlingen met meeste stemmen, namelijk 'klassikale lessen', 'gesprekken tussen dader en slachtoffer' en 'straffen'. Er werd een PowerPointpresentatie gemaakt waarbij er aandacht werd geschonken aan de bewustwording van het gebruik van sociale media, de gevolgen van cyberpesten voor slachtoffer en dader, de rollen bij (cyber)pesten, wetgeving rond cyberpesten en assertief reageren. Tot slot werd de film 'Cyberbully' en het toepassen van de enquête over cyberpesten aangeraden.

Deel 4: Kritische kijk

1. Inleiding

Deel 4 omvat mijn kritische kijk op het eindwerk, waarbij ik mijn persoonlijke mening geef omtrent sociale media, cyberpesten, de bestaande hulp, de ideeën en voorstellen van de leerlingen, de mening van de leerlingbegeleiders en de ervaringen van de CLB-medewerkers. Verder worden ook de hiaten of verbeterpunten van het onderzoek en eindwerk weergegeven.

2. Kritische visie

2.1. sociale media

Bij de resultaten over het gebruik van sociale media valt er op dat slechts enkele leerlingen geen gebruik maken van sociale media. Hieruit kan men afleiden dat de sociale media zeer aanwezig zijn in de leefwereld van jongeren, en dat dit niet te onderschatten valt. Jongeren zijn ermee opgegroeid en de kans is groot dat ze er moeilijk afstand van kunnen nemen, ook al beweren sommigen dat de sociale media niet zo'n positief gegeven zijn. Ik vind het belangrijk dat de keuze van jongeren, om al dan niet gebruik te maken van sociale media, gerespecteerd wordt en dat er vanuit dit perspectief hulp aangeboden wordt. Men kan gepest worden via het internet en er tegelijkertijd geen afstand van willen nemen door de positieve eigenschappen van de sociale media. Enkele voorbeelden: je houdt contact met anderen, je blijft op de hoogte van de laatste nieuwtjes, je kan je leven delen met anderen, je kan op een eenvoudige manier andere mensen ontmoeten, enzovoort.

Natuurlijk zijn er ook een aantal negatieve aspecten op te merken aan sociale media. Mensen kunnen verslaafd geraken aan het gebruik van sociale media en zich na een tijd niet meer bewust zijn van de gevaren van het internet. Mensen kunnen teveel informatie op het internet plaatsen, waar andere mensen misbruik van kunnen maken. Door de komst van de sociale media, wordt de privacyruimte van de internetgebruiker kleiner. De grenzen op sociale media worden steeds vager.

2.2. cyberpesten

Cyberpesten is in grote mate aanwezig in de samenleving, maar niet iedereen ziet het. Dit komt volgens mij o.w.v. volgende redenen: de mate van gebruik van sociale media, de betekenis die men aan cyberpesten geeft, het geslacht en de leeftijd van de internetgebruiker.

Hoe meer men gebruik maakt van sociale media, hoe meer kans men heeft om in aanraking te komen met cyberpesten. Ook de soort sociale media maakt het verschil. Op Facebook komt cyberpesten vaker voor dan bijvoorbeeld op Instagram.

Cyberpesten is zeer subjectief en betekent voor iedere persoon iets anders. Een gênante foto op Facebook zetten, kan door de ene als pesten gezien worden en door de andere als plagen. Het negeren van iemand zien sommigen als cyberpesten, anderen dan weer niet. Zo zijn er nog eindeloos verschillen op te merken bij de meningen van mensen omtrent cyberpesten. Dit maakt het tevens moeilijk om cyberpesten aan te pakken.

Cyberpesten komt over het algemeen meer voor bij meisjes dan bij jongens. Dit komt volgens mij doordat jongens meer op een directe manier pesten, en meisjes eerder op een indirecte manier. Roddels verspreiden, liegen, negatief praten over anderen, gebeurt vaker door meisjes en de sociale media zijn hier een perfect middel voor. Daarnaast zijn meisjes gevoeliger voor indirect pesten dan jongens, ze hechten over het algemeen meer belang aan de mening van anderen en willen graag gewaardeerd worden.

De leeftijd speelt volgens mij een grote rol bij het cyberpesten en het in contact komen ermee. Cyberpesten komt het vaakst voor bij jongeren tussen de 12 en 15 jaar oud. Naarmate men ouder wordt, zal dit minder zichtbaar worden. Een Facebookpaginavan een 15 jarige ziet er bijvoorbeeld anders uit dan die van een persoon rond de middelbare leeftijd.

Bij de resultaten van mijn onderzoek valt mij op dat de daders van cyberpesten zich vaak niet bewust zijn van de gevolgen of de ernst ervan. Men ziet het slachtoffer niet en weet dus niet hoe bepaalde boodschappen ontvangen worden. Soms bedoelt men bepaalde opmerkingen gewoon als grap, maar men begrijpt niet dat de andere persoon dit anders kan opvatten. Of men is er zich niet van bewust dat anderen mensen kunnen worden aangezet om hetzelfde bij deze persoon te doen. Door een aantal 'likes' kan vlug iets als grappig of goed beschouwd worden, waardoor andere personen hetzelfde gedrag gaan stellen.

2.3. Hulp

Wanneer leerlingen hulp gaan zoeken, doen de meesten dit bij hun vrienden en ouders. Volgens mij is dit de verklaren door de nauwe band die de leerlingen met deze personen hebben, in tegenstelling tot de band met de school en het CLB. De leerling kent zijn vrienden en ouders, hij/zij weet ongeveer hoe ze zullen reageren en dat hij/zij iets kan vertellen zonder gevolgen. De school en het CLB daarintegen, kent de leerling niet. Hij/zij weet niet wat de gevolgen zijn wanneer men het vertelt. Uit dit gegeven blijkt dat een vertrouwensband zeer

belangrijk is bij het aanpakken van cyberpesten. Daarnaast moet men het ritme van de leerling volgen en geen stappen ondernemen zonder dat hij/zij er volledig achter staat.

Uit de resultaten blijkt dat een aantal jongeren een hoge score geven op de tevredenheid van hulp wanneer ze dader zelf hebben aangesproken. Maar niet elke leerling durft deze stap te zetten. Daarom vind ik het belangrijk dat er wordt gekeken naar de pogingen die de leerling al heeft ondernomen om er iets aan te doen of naar de mogelijkheden van de leerling om dit te doen. Slachtoffers moeten zich bewust zijn van het feit dat niemand het verdient om gepest te worden en dat men voor zichzelf mag opkomen.

Veel leerlingen vinden dat men cyberpesten beter moet voorkomen en aanpakken wanneer het zich voordoet. Preventiegericht zouden klassikale lessen, klasgesprekken kunnen helpen. Tijdens deze lessen of gesprekken moet er vooral worden ingegaan op de gevaren van sociale media en de gevolgen van cyberpesten. Naast de vaak gehoorde zin "cyberpesten kan tot zelfmoord leiden", vind ik het belangrijk om hier ruimer naar te kijken. Het is gemakkelijker voor jongeren om zich in te leven in minder ingrijpende voorbeelden dan in een voorbeeld waarbij zelfmoord het gevolg was. Curatief stemden veel jongeren voor zwaardere straffen. Elk voorbeeld van cyberpesten is verschillend van situatie tot situatie, maar in eerste instantie vind ik straffen niet de gepaste oplossing. Hieruit merk ik wel dat cyberpesten een gevoelig onderwerp is waar veel jongeren radicaal tegen zijn. Daarnaast zijn er ook uitzonderingen, meestal onder de jongens, die zeggen dat het probleem opgelost is wanneer de jongere zijn computer uitzet. Ikzelf ben van mening dat niemand het verdient om gepest te worden via het internet, dat de leerling niet van de sociale media moet afstappen wanneer hij/zij zich hiertoe gedwongen voelt, en dat de kwetsuren van cyberpesten hersteld moeten worden. Men kan het cyberpesten stoppen door geen gebruik meer te maken van sociale media, maar daarmee is het negatieve gevoel van de jongere nog niet verdwenen. De jongere heeft negatieve ervaringen meegemaakt en hij/zij weet misschien niet waarom, hij/zij kan het misschien niet begrijpen. Daarnaast deden een aantal leerlingen het voorstel tot gesprekken tussen de dader en slachtoffer. Dit vind ik een goed idee omdat op deze manier verschillende interpretaties en gevoelens duidelijk worden. De dader van het cyberpesten weet welke gevolgen hij teweeg heeft gebracht en het slachtoffer vindt een antwoord op het waarom of komt te weten dat het niet kwetsend bedoeld was. Wanneer de dader toegeeft dat hij/zij het slachtoffer opzettelijk wou kwetsen, kan men ook proberen om de relatie te herstellen. Deze gesprekken kan men in eerste instantie voeren aan de hand van herstelgerichte gesprekken of de No Blame methode. De No Blame methode wordt zowel door de Provinciale Handelsschool als het PCLB over het algemeen succesvol toegepast en moet men dus zeker behouden.

In de Provinciale Handelsschool komt cyberpesten niet vaak, maar wel regelmatig voor. Opvallend hierbij vind ik dat de eerste signalen vaak van leerkrachten en klasgenoten komen, en niet van het slachtoffer zelf. Volgens mij is het voor het slachtoffer zeer moeilijk om hulp te vragen op school of aan het CLB. Cyberpesten is iets dat zich vaak thuis verderzet, waarbij er soms ook iets teruggezegd wordt door het slachtoffer zelf. Daarnaast moet men bij het vragen van hulp, ook zichzelf blootgeven. Men zal moeten vertellen via welk sociaal medium het cyberpesten plaatsvindt, wat er gezegd is geweest, welke foto erop geplaatst is, enzovoort. Daarbij komt ook de onwetendheid van de leerling om de hoek kijken. Wat zal er gebeuren wanneer ik het vertel?

2.4. Aanbevelingen

Ik bedacht een aantal aanbevelingen door mijn mening en die van de leerlingen, de school het PCLB te combineren. De methode van de school en het CLB om cyberpesten aan te pakken, namelijk de No Blame methode, is een goede methodiek en moet zeker behouden worden. Hierbij kan men wel de PowerPointpresentatie als aanvulling gebruiken, en preventief kan men deze presentatie ook klassikaal toepassen. Het is goed dat leerlingen zich bewust worden van elkaars mening over cyberpesten, en daarnaast blijkt de sensibilisering van meelopers erg belangrijk. Zij zijn vaak degenen die het cyberpesten in stand houden of kunnen stoppen.

Veel leerlingen stemden dat de daders van cyberpesten harder gestraft moeten worden. Hieruit kan ik afleiden dat cyberpesten een gevoelig onderwerp is voor sommigen. Straffen zijn goed om aan te geven dat een school bepaald gedrag niet duldt en zorgt er misschien voor dat het pesten stopt, maar de gevolgen van het pesten die reeds hadden plaatsgevonden zijn niet besproken geweest. Het is belangrijk dat de dader zich bewust is van het leed dat het slachtoffer werd aangedaan.

3. Hiaten

Het doel van mijn eindwerk heb ik bereikt. Toch zijn er enkele dingen die ik nog extra had kunnen bevragen, zoals het aantal uren dat men per dag aan sociale media besteedt. Het in aanraking komen met cyberpesten hangt nauw samen met de sociale media waar je gebruik van maakt. Iemand die gebruik maakt van Facebook, heeft immers meer kans op het in aanraking komen met cyberpesten dan iemand die gebruik maakt van Instagram. Maar ook het aantal uren dat je per dag besteedt aan sociale media speelt een rol. Hoe meer uren je actief bent op sociale media, hoe groter de kans om in aanraking te komen met cyberpesten. Daarnaast had ik kunnen zorgen voor verschillende antwoordmogelijkheden bij de vraag: "Op welke manier ben je (n)ooit in aanraking gekomen met cyberpesten? Duid aan in de

kader hieronder. Via welke sociale media gebeurde dit?”. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld zowel getuige als slachtoffer zijn geweest.

4. Besluit

Het gebruik van sociale media is niet meer weg te denken uit de huidige samenleving en het behoort voornamelijk tot de leefwereld van jongeren. Wanneer jongeren beslissen dit te gebruiken, ondanks het risico op (de toename van) cyberpesten, moet men dit respecteren en samen op zoek gaan naar een oplossing. Belangrijk is wel dat men het ritme van het slachtoffer volgt en hem/haar zelf laat kiezen hoe hij/zij het probleem wil aanpakken.

Sommige onderzoeksresultaten, zoals de verschillende betekenissen die men aan cyberpesten geeft en de gevoeligheid rond cyberpesten, verrasten me. Maar doordat cyberpesten bij sommige leerlingen zo gevoelig ligt, waren de stemmen en tips van de leerlingen erg duidelijk. De uitkomst van mijn onderzoek, zorgde ervoor dat ik een concreet doel voor ogen had, namelijk het maken van de PowerPointpresentatie over cyberpesten, rekening houdend met de onderwerpen die de leerlingen belangrijk vinden.

Algemeen besluit

Tijdens mijn onderzoek naar de ervaringen en noden omtrent cyberpesten, zowel bij leerlingen, leerlingbegeleiders als CLB-medewerkers, merkte ik dat vooral de leerlingen een verrassende respons gaven. De meningen over cyberpesten waren bij de leerlingen iets meer verdeeld dan bij de leerlingbegeleiders en het CLB. Sommige leerlingen vinden dat er voldoende gewerkt wordt rond cyberpesten, de overgrote meerderheid vindt dat het beter voorkomen en aangepakt moet worden. Bij de leerlingbegeleiders merkte ik de effectiviteit van de No Blame methodiek op, en bij de CLB-medewerkers bleek dat zij niet veel in aanraking komen met cyberpesten in verhouding tot het werkelijk plaatsvinden ervan.

Veel leerlingen maken gebruik van verschillende sociale media en komen ooit in aanraking met cyberpesten. Over het algemeen vinden ze dat, en in het bijzonder de meisjes, cyberpesten meer onder de aandacht moet komen. Dit is begrijpelijk, want zij hebben namelijk de grootste kans om slachtoffer te worden van cyberpesten. Meisjes hechten veel belang aan de waardering door anderen en zijn bijvoorbeeld erg gevoelig voor roddels en geniepigheid, iets dat via cyberpesten vaak voorkomt. Doordat er geen duidelijkheid is omtrent cyberpesten, wordt cyberpesten door iedereen anders ervaren. Sommige leerlingen reageren bijvoorbeeld gevoeliger wanneer ze een gênante foto van zichzelf op het internet ontdekken dan anderen. Wanneer leerlingen slachtoffer zijn van cyberpesten, is het niet altijd eenvoudig om er iets aan te veranderen. Sommigen hopen dat het vanzelf zal stoppen, anderen gaan hulp zoeken of proberen het zelfstandig op te lossen.

De meeste hulp wordt gezocht bij vrienden en ouders, hoogstwaarschijnlijk door de band die men met deze personen heeft. Deze is immers sterker dan de band met de school of het CLB. Dit verklaart tevens waarom de signalen van (cyber)pesten vaak via vrienden of leerkrachten worden doorgegeven aan de school. Wanneer (cyber)pesten in school wordt aangepakt, verloopt dit in deze meeste gevallen via een herstelgesprek of via de No Blame methodiek. Deze methodiek geeft vaak positieve resultaten en mag dus zeker behouden worden. Ook het CLB kan deze methode toepassen wanneer de hulpvraag bij hen terecht komt.

Uit de enquêteresultaten van de leerlingen bleek dat veel leerlingen klassikale lessen, gesprekken tussen dader en slachtoffer, en straffen als middelen zien om cyberpesten tegen te gaan of aan te pakken. Ook opmerkelijk was het volgende: de leerlingen die aangaven dat ze het probleem zelf oplosten door de dader aan te spreken, gaven een hoge score bij hun hulpervaring. Door met alle meningen, ervaringen en ideeën van zowel de leerlingen, leerlingbegeleiders en CLB-medewerkers rekening te houden, kwam ik tot het opstellen van

een PowerPointpresentatie rond cyberpesten. Deze interactieve PowerPoint houdt onder meer het volgende in: vragen naar het gebruik van sociale media, de betekenis die jongeren aan cyberpesten geven d.m.v. concrete voorbeelden, de vraag naar het in aanraking zijn gekomen met cyberpesten, wetgeving rond cyberpesten en het verschil tussen subassertief, agressief en assertief reageren. Deze presentatie kan klassikaal gegeven worden, in het kader van preventie of na de eerste signalen van de aanwezigheid van cyberpesten in een klas. Ook kan de presentatie gehanteerd worden bij gesprekken met een groepje klasgenoten of tussen dader en slachtoffer. De school en het CLB kunnen zelf kiezen van welke dia's men gebruik maakt.

Bij het maken van de PowerPointpresentatie werd er rekening gehouden met de ideeën en aanbevelingen van de leerlingen. De presentatie kan namelijk klassikaal en bij gesprekken tussen dader en slachtoffer toegepast worden, de verschillende betekenissen van cyberpesten worden duidelijk door het interactieve karakter van de presentatie, de gevolgen van cyberpesten komen aan bod, de wetgeving rond cyberpesten wordt kort toegelicht als afschrikking en waarschuwing en tot slot geeft men tips om het probleem zelf in eigen handen te nemen.

Cyberpesten is een subjectief en tevens erg complex gegeven doordat iedereen cyberpesten anders definieert, het zich grotendeels in de privésfeer bevindt en de angst om de stap naar de hulp te zetten erg groot is voor sommigen. Daarnaast is het niet eenvoudig om hulp te bieden, men weet immers nooit hoe de situatie verder zal evolueren. Men heeft geen volledig zicht op hetgeen er zich op het internet tussen de leerlingen afspeelt. Hopelijk werkt de PowerPointpresentatie preventief en helpt het als hulpmiddel tussen gesprekken met een groepje klasgenoten of tussen dader en slachtoffer.

Bronnen

Boeken

DE KEYSER, H., DE RIDDER, K. en VERLIJEN J., *Sociale media op school*, Politeia nv, Brussel, 2013, 106 pagina's.

DEBOUTTE, G., *Pesten, Gedaan ermee!*, BDJ – Jeugd & Vrede, Brussel, 1995, 179 pagina's.

HENDERSON, M., *Omgaan met pesten*, SWP, Amsterdam, z.j., 127 pagina's.

Tijdschriftartikelen

GIELEN, G., 'Cyberpesten', *IVO Informatie Vernieuwing Onderwijs* 133, jaargang 34, december (2013), nr. 133, p. 39-51.

Interne nota's

Historiek van de Centra voor Leerlingenbegeleiding. Hasselt, PCLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota)

Leerlingenbegeleiding: werkingsprincipes. Z.p., VCLB, 2007 (niet gepubliceerde interne nota)

Mission statement. Vlaanderen, CLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota)

Pesten in het jeugdwerk: De No Blame-aanpak in 7 stappen. Mechelen, Jeugd & Vrede vzw, z.j. (niet gepubliceerde brochure)

Procedure pesten en gepest worden. Hasselt, PCLB, 2014. (niet gepubliceerde procedure)

Startpakket leerlingenbegeleiding 4 domeinen. Z.p., VCLB, z.j. (niet gepubliceerde interne nota)

Internetbronnen

Centra voor Leerlingenbegeleiding. *Internet*, 21-04-2014. (<http://www.zorg-en-gezondheid.be/Zorgaanbod/Preventieve-gezondheidszorg/Centra-voor-leerlingenbegeleiding/>)

Leerrecht – leerplicht (HERGO-folder). *Internet*, 02-05-2014. (<http://www.ond.vlaanderen.be/leerplicht/actoren/time-out/>)

Pesten, wij hebben de pest aan pesten!. *Internet*, 28-04-2014. (<http://depestaanpesten.blogspot.be/p/verschillende-vormen-van-pesten.html>)

Sociale media. *Internet*, 28-04-2014. (<http://www.kuleuven-kulak.be/nl/permanente-vorming/udl/bert-wylin-inhoud-voordracht>)

Vernieuwde jeugdhulp: betekenis voor het onderwijsveld?. *Internet*, 21-04-2014. (<http://www.ond.vlaanderen.be/inschrijven/inschrijving.aspx?id=140&s=sta>)

Voorbeeld van een pestprotocol. *Internet*, 05-05-2014. (<http://www.puberwijzer.nl/pestprotocol.html>)

Mondelinge bronnen

CONINX, E., maatschappelijk assistent PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 09-05-2014.

DENGEL, L., maatschappelijk assistent PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 12-05-2014.

MERTENS, W., directeur PCLB, *Mondelinge mededeling*. Informeel gesprek, 30-04-2014.

Andere

Afsprakennota Secundair Onderwijs. Hasselt, PCLB, z.j.

Berx, E., *Het nieuwe jeugdlandschap in vogelvlucht*. Hasselt, PXL, 2013. (niet gepubliceerde cursus)

Bijlagen

1. Bijlage 1: Stappenplan pesten
2. Bijlage 2: Enquête cyberpesten
3. Bijlage 3: Enquêteresultaten visueel weergegeven
4. Bijlage 4: PowerPointpresentatie cyberpesten